

EXAMENSARBETE

Våren 2007

Lärarytbildningen

**Masskulturen och skolan Om
svensklärares och elevers förhållande till film och
ett vidgat textbegrepp**

Författare

Fredrik Svensson Lindberg

Handledare

Helén Persson

Masskulturen och skolan -

Om svensklärares och elevers förhållande till film och ett vidgat textbegrepp

Abstract

Denna uppsats är en studie som visar vilken relation svensklärare har till "det vidgade textbegreppet" och hur de förhåller sig till filmen som en del av "det vidgade textbegreppet". "Det vidgade textbegreppet" är en relativt ny syn på vad ordet text innebär, där bland annat film, musik, drama och det talade språket även benämns som texter. Uppsatsen inleds därför med att redogöra för vad skolans styrdokument säger om ett vidgat textbegrepp för att sedan följas upp med utdrag ur svenskläraryrkeförbundet's årsskrift där nya förhållningssätt till texter presenteras. Därefter redogörs för textens och läskunnighetens historia med olika syner på skilda texttyper och lässtilar.

Den metod som använts vid undersökningen med fem lärare är kvalitativ och har utförts med semistrukturerade intervjuer. Elevundersökningen har istället bestått av en kvantitativ form där trettiofyra respondenter i årskurs nio fått svara på enkäter.

I resultatdelen redogörs det bland annat för lärares olika synsätt på att de nya texterna bör vidgas och ges plats i undervisningen samtidigt som lärarna måste utmana sin egen syn på vad som är dålig respektive bra text, i avsikt att använda sig av det som eleverna tycker om i undervisningen. En medvetenhet om att olika kulturella bakgrunder existerar såväl mellan lärare och elever som mellan elever och elever är också något som benämns som viktigt att ha i åtanke när det gäller att arbeta med olika texter.

Ämnesord: "det vidgade textbegreppet", film, texttyper, lässtilar, svenskundervisning, masskultur, textvärldar och kulturellt kapital.

INNEHÅLL

1 Inledning	5
1.1 Syfte och mål.....	6
1.2 Disposition.....	6
2 Forskningsbakgrund	8
2.1 Styrdokumenten	8
2.2 "Det vidgade textbegreppet"	10
2.3 Textens och läskunnighetens historia	12
2.4 Texttyper och lässtilar	13
2.5 Skolan, filmen och det masskulturella samhället	17
3 Metod	22
3.1 Vetenskapligt förhållningssätt	22
3.2 Avgränsningar	23
3.3 Urval	23
3.4 Genomförande	23
3.5 Analysmetod	24
3.6 Etiska överväganden	24
4 Empirisk undersökning	25
4.1 Intervjuresultat.....	25
4.1.1 Innebörden i ett vidgat textbegrepp	25
4.1.2 Lärares förhållningssätt till "det vidgade textbegreppet"	26
4.1.3 Medier i undervisningen: Vilka och varför?	27
4.1.4 Film i svenskämnet.....	28
4.1.5 Avsikter och mål med film i undervisningen	29
4.1.6 För- och nackdelar med film i undervisningen	30
4.1.7 Sammanfattning av intervjuer	31
4.2 Resultat från enkätundersökning	32
4.2.1 Film i skolan: Hur ofta?.....	32
4.2.2 Elevers attityder till film i skolan.....	32
4.2.3 Elevåsikter om varför film visas i skolan	33
4.2.4 Elevers uppfattningar om lärarnas motiv.....	34
4.2.5 Arbetssätt med film	35
4.2.6 Sammanfattning av enkäter	36
5 Analys och diskussion	38
5.1 En anpassad undervisning.....	38
5.2 Filmens roll i skolan	40
5.3 Elevers attityder och uppfattningar	41
5.4 En lustfylld och lärorik undervisning.....	42
6 Sammanfattning	44
Källförteckning	46

1 Inledning

I Skolverkets kursplaner för svenska nämns det sedan år 2000 ett nytt uttryck som betonar vikten av att använda sig av andra medier än enbart det tryckta ordet. ”Det vidgade textbegreppet” är det uttryck som nu ska få lärare att ändra eller vidga sitt förhållningssätt till olika texter som inte bara ska behandla skrivna texter. Film, teater, musik, bild, Internet och andra nya elektroniska medier samt det talade språket ska enligt Skolverket nu ingå i ett nytt förhållningssätt gentemot texter då dessa medier också ska betraktas som texter. Bakgrunden till detta nya synsätt med ett vidgat textbegrepp kan säkerligen utnyttjas för att skapa ett mer lustfyllt lärande då elevernas egna intressen blir bemötta av skolan och lärarna, eftersom deras intressen ofta finns representerade i de moderna medierna. Härmed ges det indirekta pekpinningar om att masskulturen som omger dagens ungdom ska bli en del av undervisningen.

I dagens samhälle är det i det närmaste omöjligt att undvika kontakt med masskultur och därför påverkar det i väldigt hög utsträckning även undervisningen. Att inte använda sig av det som intresserar våra elever och omger dem dagligen torde vara både svårt och dumt om vi har som mål att motivera och engagera våra elever. Med masskultur avser jag motsatsen till finkultur, det vill säga ungdomskulturer och populärkulturer som dagens ungdom bekantas med genom medier (Persson 2002). I dessa populärkulturer möter ungdomarna också helt andra texttyper än vad de gör i skolan. Ungdomarnas textvärldar ser därför helt annorlunda ut i skolan jämfört med de texter de möter på fritiden. En tanke är därför också att genom mina undersökningar försöka tyda i vilken utsträckning ungdomarnas egna textvärldar får utrymme i skolan.

Med ”det vidgade textbegreppet” som utgångspunkt i uppsatsen kommer fokus att snävas in till att se närmare på hur och i hur stor utsträckning filmen används och kan användas för att skapa ett lustfyllt lärande. Det som undersöks i uppsatsen är därför att ta reda på om dagens svensklärare känner till uttrycket ”det vidgade textbegreppet” och vilken relation de har till ”det vidgade textbegreppet”.

Som bakgrundsmaterial till undersökningen kommer därför skolans styrdokument först att presenteras utifrån vad de säger om användningen av film och ”det vidgade textbegreppet” i svenskundervisningen. Undersökningen som presenteras i resultatdelen representerar sedan de intervjuade lärarnas och deras elevers attityder och förhållningssätt till användningen av film i svenskundervisningen.

Slutligen kommer filmen att diskuteras som ett verktyg, vilket man kan använda sig av för att få eleverna att bli intresserade av att analysera både film och skönlitteratur i avsikten att ge dem en djupare förståelse av vissa verk. I samband med detta görs det också ett försök

att koppla uppsatsen till sociologen Pierre Bourdieus idéer om att vi alla har ett kulturellt kapital som vi har till hjälp när vi tolkar vår omgivning. I och med att denna koppling görs kan alla elevernas olika bakgrunder, såväl ekonomiska som kulturella tas tillvara på i undersökningen och inte minst i undervisningen då eleverna i vissa fall upplever filmer helt annorlunda.

1.1 Syfte och mål

Huvudsyftet med denna uppsats är att undersöka hur och hur mycket verksamma lärare använder sig av filmen som en del av "det vidgade textbegreppet" i sin undervisning och hur eleverna upplever att filmen används. Målet med uppsatsen är således dels att lyfta fram filmen och "det vidgade textbegreppet" i centrum för att göra svenskundervisningen både lustfylld och lärorik på samma gång, dels finns målet att problematisera kombinationen klassrummet och "det vidgade textbegreppet" med att det finns många olika individer i ett och samma klassrum med vitt skilda bakgrunder och erfarenheter.

Undersökningen om hur verksamma lärare använder sig av filmen som en del av undervisningen sträcker sig till vilka avsikter lärarna har när de visar film. Vad som mer uppmärksammas i uppsatsen är hur eleverna uppfattar lärarnas syfte med filmen samt att se hur lärarna förhåller sig till styrdokumentet och om de får eleverna att uppleva filmundervisningen som en lärorik del av undervisningen.

1.2 Disposition

Efter inledningen följer först en teoretisk forskningsbakgrund där såväl olika skrifter av Skolverket som olika framträdande forskares idéer granskas och presenteras. Därefter följer resultatdelen, en sammanställning av undersökningen som gjorts med lärarintervjuer och elevenkäter. Vidare analyseras resultatdelen för att sedan med stöd av forskningsbakgrunden fokusera vissa aspekter i diskussionen, åtföljd av en sammanfattning av hela uppsatsen.

I forskningsbakgrunden presenteras först Skolverkets formuleringar, om hur de förhåller sig till ett vidgat textbegrepp, utifrån styrdokumentet. Därefter presenteras utvalda delar ur boken *Texter och så vidare*, som är 2003 års utgåva av *Svenskläraryrskommitténs årskrift*. Denna del följs sedan upp av två kapitel om textens och läskunnighetens historia samt en redogörelse över olika lässtilar och texttyper som har existerat och fortfarande existerar. Detta görs för att ge en historisk överblick över hur man sett på läsning och vad man ansett att en texts kännetecken varit under historiens gång. Som sista del i

forskningsbakgrunden redogörs sedan för lite olika perspektiv för filmens och andra mediers roll i skolan som en del av ett masskulturellt samhälle.

Sista delen i uppsatsen består av en diskussion där resultat och analys återknyts med syftet och problemformuleringar. Forskningsbakgrunden och resultatdelen tas i diskussionen därmed upp för att ställas i kontrast till varandra och slutsatser dras med forskningsbakgrunden och resultaten som stöd.

2 Forskningsbakgrund

Forskningsbakgrunden i denna uppsats behandlar olika perspektiv på hur medier (främst film) av olika slag kan användas i svenskundervisning. Såväl negativa som positiva aspekter kommer att bli representerade. Likaså kommer skolans styrdokument att presenteras för att ge en bild av hur mycket kursplaner och läroplaner ger dagens lärare utrymme för användande av olika medier i sin undervisning. Ett avsnitt i teoridelen kommer dessutom att ge en beskrivning av vad ”det vidgade textbegreppet” innebär för att ge en större förståelse för vilka typer av texter och medier som ingår i skolans nya undervisningsmaterial. ”Det vidgade textbegreppet” kommer att definieras och vikten att använda sig av det kommer att redogöras för utifrån *Svenskläraryöreningens årsskrift (SLÅ) 2003, Texter och så vidare* som är en av de första skrifter som nämner och behandlar just detta uttryck. Vidare kommer textens och läskunnighetens betydelse och utbredning genom historien att definieras. Slutligen presenterar teoridelen olika forskares forskningsresultat. De forskare som kommer att presenteras är Margareta Rönnerberg, Thomas Ziehe, Magnus Persson, Birgitte Tufte, Gert Z. Nordström, Christina Olin-Scheller, David Buckingham och Roger Säljö. Dessutom kommer det att dras paralleller till Pierre Bourdieus tankar om att vi människor har olika kulturella kapital.

2.1 Styrdokument

Som utgångspunkt presenteras först några olika stycken ur läroplaner utgivna av Utbildningsdepartementet och Lärarförbundet om skolans gemensamma uppdrag, varefter följer några nedslag i Skolverkets kursplaner (2002) i ämnet svenska. I *Lpo 94* (2001) nämns det varken något om film eller ”det vidgade textbegreppet” men det görs däremot indirekta kopplingar genom formuleringar som: ”Eleverna skall kunna orientera sig i en komplex verklighet, med ett stort informationsflöde och en snabb förändringstakt.[...] Det är också nödvändigt att eleverna utvecklar sin förmåga att kritiskt granska fakta och förhållanden och att inse konsekvenserna av olika alternativ.” (*Lpo 94*, 2001:21). I detta citat innefattas att bekantas med olika medier och kunna förhålla sig till dem på ett sakligt sätt samtidigt som elevernas sinnen aktiveras av såväl intellektuella som emotionella texter från olika mediala medel. Vidare är det uttryckt under rubriken *Mål att uppnå i grundskolan* att ”[s]kolan ansvarar för att varje elev [...] har fått ett ökat intresse för att ta del av samhällets kulturutbud [och att varje elev] har kunskaper om medier och deras roll [samt] kan använda informationsteknik som ett verktyg för kunskapssökande och lärande” (a.a:25f). Detta citat

ger ytterligare tydliga signaler till att det är tänkt att skolan ska introducera olika medier för eleverna.

I kursplanerna för ämnet svenska uttalas det dessutom ännu tydligare att fler textformer än just mötet med det tryckta ordet ska vara en del av undervisningen. Begreppet ”det vidgade textbegreppet” nämns i och för sig i kursplanerna för svenska, men det är inget som det ges någon särskild tyngd åt. Uttrycket nämns nämligen bara som hastigast utan varken någon närmre förklaring eller med koppling till strävansmålen. Däremot står det under kursplanerna för svenska:

Att tillägna sig och bearbeta texter behöver inte alltid innebära läsning utan kan ske även genom avlyssning, drama, rollspel, film, video och bildstudium. Ämnet [svenska] utvecklar elevens förmåga att förstå, uppleva och tolka texter. Ett vidgat textbegrepp innefattar förutom skrivna och talade texter även bilder. (*Grundskolans kursplaner och betygskriterier* 2002:98)

Dessutom nämns det redan i första meningen av kapitlet om ämnet svenska att eleverna ska få ”uppleva och lära av skönlitteratur, film och teater.” (a.a:96). Vidare förklaras det och förtydligas det flera gånger i den löpande texten varför just dessa medier ska behandlas i skolan. Bland annat betonas vikten av att det ska hjälpa eleverna i att stärka sin identitet och förståelse för människor med olika kulturella bakgrunder. Utöver att film och teater ska användas i undervisningen står det att skolan skall

sträva efter att eleven

- utvecklar sin förmåga [...] att använda datorn som hjälpmedel,
- utvecklar förmåga att utnyttja olika möjligheter för att hämta information, tillägnar sig kunskaper om mediernas språk och funktion samt utvecklar sin förmåga att tolka, kritiskt granska och värdera olika källor och budskap,
- stimuleras till [...] att ta aktiv del i kulturutbudet (a.a:97).

Detta visar också att det är av stor vikt att eleverna får ta del av olika typer av texter men det är först i SOU:s (Statens Offentliga Utredningar) skrift *Skola för bildning* (1992) som det beskrivs något bättre vad Utbildningsdepartementet har för avsikt med undervisning där fler medier än det tryckta ordet kommer till användning. I *Skola för bildning* påpekas att vårt mediala samhälle skapar nya villkor för opinionsbildning och att det bidrar till att ungdomskulturer växer fram och sprids. Således blir det viktigt att skaffa sig en ”överblick i informationsflödet, förstå sin omgivning och sin egen tid och ta ställning till öppna och dolda

budskap [samt att det] behövs förmåga att kunna sovra och kritiskt granska [och] tolka ord och bild” (SOU 1992:13). Med andra ord betyder det att kunna läsa det visuella språket. Nämnade förmågor betonas det därför att skolan ska utveckla genom att låta eleverna använda sig av moderna hjälpmedel som till exempel datorer och video. Slutligen påpekas det att informationsteknologins utveckling har givit nya förutsättningar vad gäller tillgången till nya kunskapskällor och att det därför är av stor vikt att lära sig använda dessa nya hjälpmedel och den tillgängliga tekniken för att öka kvalitén och effektiviteten på kunskapsinhämtningen så mycket som möjligt. (a.a:13f).

2.2 ”Det vidgade textbegreppet”

Begreppet ”det vidgade textbegreppet” har sitt ursprung i att den traditionella svenskundervisningen har ifrågasatts som den enda godtagna och accepterade där skönlitteratur och texter från dagstidningar har varit de enda självklara medierna att arbeta med utan att något annat har ifrågasatts. Mycket på grund av att ”det vidgade textbegreppet” har tagit plats i den moderna svenskundervisningen har traditionella svensklärare ibland haft problem att anpassa sin undervisning till elevernas och styrdokumentens krav. I dagens samhälle kan det inom vissa områden tänkas att skolundervisningen lär sig mer utanför skolan än vad de gör i skolan. Av just denna anledning har det därför blivit viktigt att som lärare försöka följa med i utvecklingen av de medier som eleverna brukar mest (*Texter och så vidare* 2003).

Enligt Annette Årheim, lärare i svenska och mediekommunikation samt författare i *SLÅ 2003*, upplever många lärare en konkurrens i värdegrundsbyggandet från det snabbt växande massmediala samhället. Just värdegrundsbyggandet som med ett övergripande paraply ramar in hela vårt svenska skolsystem anses därför hotat av många lärare. Årheim ifrågasätter därmed hur en sådan kunskapskonkurrens kan påverka skolans värdegrundsarbete negativt. Det visar sig då att det är lärarnas i hög grad traditionella undervisning med en viss trygghet i det tryckta ordet som utgör begränsningar vad gäller utnyttjandet av det massmediala liv som ungdomarna lever i. Detta förhållningssätt medverkar i sin tur till att den pedagogik som skolan erbjuder blir svag i förhållande till massmedier och att det ges signaler till ungdomarna ”att det som är viktigt för dem inte är viktigt för skolan” (Årheim 2004:97ff).

Vidare menar Britt-Louise Gunnarsson, också skribent i *SLÅ 2003* och professor i modern svenska, att ”den teknikstyrda kommunikationen mindre utgör en fara för våra traditionella genrer och språkmönster än en möjlighet till positivt nyskapande.” Gunnarsson menar i detta yttrande att det språk som ungdomarna använder när de sms:ar, chattar på

Internet och skriver e-post inte ska ses som en förenkling eller försämring av det svenska språket. Det bör istället ses som en skrivglädje och uppfinningsrikedom som lärare kan bygga vidare på. ”Med detta som grund kan läraren utveckla [elevernas] kunskaper om olika genrer och stimulera deras språkkänsla” (Gunnarsson 2004:24).

Inom ”det vidgade textbegreppet” har både rörliga bilder och stillbilder en betydande roll. Vart vi än vänder oss, möts vi av bilder i någon form och inom varje kultur tolkar vi bilder utifrån olika tankar, värderingar och fördomar. I och med att vi ges så många visuella intryck dagligen anser därför Cecilia Mörner, ytterligare en skribent i *SLÅ 2003* samt utbildad inom filmvetenskap och medie- och kommunikationsvetenskap, att bilderna vi möter i vardagen skulle kunna ligga som grund till elevernas textproducerande. Mörner skriver om det tryckta ordet som något som har högre status än bilder men samtidigt ger hon exempel på att bilder i mycket högre grad kan chockera och betraktas som mer skrämmande, förförande och farligare än vad en skriven text kan göra (Mörner 2004:72).

I Mörners text beskriver hon hur det tryckta ordets höga status har fått stå till tjänst och försvarats i skolans värld genom att till exempel skönlitterära texter ska stimulera läsare till att skapa inre bilder. Likaså hävdar hon att som ren språkutveckling borde en omvänd ordning vara mer utvecklande. Att skapa text ur en bild borde vara mer språkutvecklande än att skapa inre bilder från en text (a.a:69ff).

Med utgångspunkt i att alla som läser en text eller betraktar en bild ska tolka vad de ser/läser för att sedan utnyttja sin tolkning i ett nytt skapande, vilket ofta är ett sätt att arbeta i skolans värld, kan det bli oerhört intressant och eleverna kan bidra med vitt skilda tolkningar. Speciellt bilder kan vara svårtolkade och en skriven text till en bild kan därför få många åtskilda tolkningar. Med tanke på Mörners tankar om individens språkutveckling då bilder ska beklädas med ord istället för tvärtemot kan det förekomma att eleverna kan företräda många olika tolkningar som i mångt och mycket beror på vad socialantropologen Pierre Bourdieu kallar kulturellt och ekonomiskt kapital. I tolkningar av texter och bilder kommer ofta ett samband mellan smak och kultur fram. En individs smak och kulturella förståelse av ett objekt beror mycket på individens kulturella och ekonomiska bakgrund. Elevernas förklaringar till varför de tycker och tror sig veta om ett objekt har därmed stor förankring i såväl deras sociala, kulturella och ekonomiska bakgrund (Bourdieu 1993:245ff), det vill säga att de har en ”habitus”, vilket är en social och kulturell dräkt som de bär med sig från uppväxten. Om elevers olika tolkningar kan plockas fram och jämföras blir de också medvetna om varandras tolkningar och därför också medvetna om sin egen tolkning och att den inte är den enda. Och eftersom de rörliga bilderna tycks tillfredsställa ungdomars behov

av förankring i egna verkligheter (Årheim 2004:102) kan Bourdieus tankar om kulturellt kapital hjälpa elever och lärare att utforska både bilder och litteratur genom att lära sig om objektet både genom sina egna och andras erfarenheter och tolkningar. Med hjälp av Årheims och Bourdieus idéer förefaller det, som Årheim skriver, att både böcker och film kan hjälpa till att hantera en mångkulturell verklighet. Slutligen skriver Årheim i sin rapport att ”ett seriöst och icke-värderande förhållningssätt till båda medierna [bör] analyseras i ljuset av varandra” (a.a:103). Detta seriösa och ickevärderande förhållande till olika medier borde således enligt Årheim vara att lärare beaktar detta förhållningssätt gentemot det som intresserar eleverna.

2.3 Textens och läskunnighetens historia

Läsakten är något som består av många olika företeelser. Det kan vara alltifrån hastiga blickar på gatuskyltar till en mer komplicerad aktivitet där någon försöker lära sig och fördjupa sig inom ett teoretiskt ämne. Själva läsakten måste därför betraktas som en aktivitet eller verksamhet som äger rum mellan tanke och text. För att kunna sätta sig in i varför uttrycket ”det vidgade textbegreppet” har fått så stor genomslagskraft i skolsammanhang är det viktigt att förstå hur olika läsfärdigheter och läsarter har utvecklats. Med startpunkt i dessa funderingar är det därför av stor vikt som Roger Säljö, professor i pedagogisk psykologi, påstår att titta ”på samspelet mellan samhälle, institution, individ och på hur man skapar innebörder med hjälp av texter” (Säljö 2005:199).

Som utgångspunkt i dessa funderingar ställs frågor om vem som har kommit i kontakt med texter, vilket förhållande man haft med texterna och vilken roll texterna har haft vad gäller kommunikation med kunskap och färdigheter. I antikens Grekland och Rom under dess storhetstid finner vi avstampet för den västerländska kulturens skrift och läskunnighets spridning. Med andra ord var det runt starten av vår tideräkning som texten började etablera sig som ett medel att kommunicera med. Under denna tid kom de flesta människor i kontakt med texter på ett eller annat sätt (åtminstone de som levde i städer) även om det bara var ett fåtal som kunde läsa och skriva. Under de kommande tusen åren förekom läsandet i mycket begränsade kretsar i Europa. Endast kloster och de mest förnåmna kretsar var de platser där läskunnighet var förekommande och det var främst religiösa texter samt en del klassiska verk från antiken som lästes och kopierades. Vanligt var också högläsning eftersom fler då kunde ta del av texten. Först under 1100- och 1200-talet fick läsningen en starkare ställning och en lite större skara läskunniga gjorde skriften mer populär. Universitetens spridning under denna

tid hade stor betydelse för texternas popularitet och status. Fler människor lärde sig läsa och därmed ökade även intresset, nyttan och behovet av att kunna läsa. Från att tidigare enbart ha varit ett sätt att bevara berättelser och information fick nu, tack vare universiteten, texten en helt ny betydelse och nya mål med läsning uppkom. Ett nytt mål med läsningen blev nu att kunna kommunicera istället för att bara bevara kunskap. En ny aspekt på läsningen var nu att man skulle lära sig något av den text man läste och kanske främst av allt att man kunde göra sin röst hörd genom det skrivna ordet och att man därigenom kunde sprida kunskap (a.a:198ff).

Under de närmaste århundradena ökades läskunnigheten inte i någon högre utsträckning men själva läsakten förändrades så till vida att en ny läsverksamhet började ta form. Texten började organiseras med register, innehållsförteckning och kapitelindelning. Utöver det fick en ny lässtil fäste då snabb översiktsläsning tog mark från den tidigare traditionella stilen där fördjupning var viktigare. Nästa reform inom läsverksamheter inträdde tillsammans med tryckpressen på 1400-talet. Vid denna tidpunkt kunde texter spridas mer effektivt än förut och läskunnigheten fick därmed en ökning. Nya läsverksamheter och mål med läsningen tog därför form nu. Från ett tidigare förhållningssätt till texter där högläsning var vanligt och skapade ett gemensamt forum hade nu avsikten med läsning vänt. Den tysta läsningen hade här sitt intåg i den västerländska kulturen och nu läste man i första hand för sin egen skull och sitt eget intresse (a.a:197ff).

Gällande bildens introducerande i textsammanhang var den moderna pedagogikens fader Johann Amos Comenius en föregångare då han på 1600-talet presenterade nya undervisningsmetoder om att bild och text ska samverka för att nå bästa resultat i inlärningsituationer. Dessa idéer hade stor betydelse för bilden i undervisningssammanhang och han presenterade dem i sin bok *Orbis Pictus (Världen i bilder)*. Utöver detta betydande verk producerade han även en omfattande bildbok med avsikt att använda den i undervisningen (Nettervik 2002:19).

2.4 Texttyper och lässtilar

Läsning och textbruk är, inte minst i dagens samhälle, så mycket mer än bara ordavkodning. Ordet text innebär nämligen alltifrån korta sms-meddelande till instruktionsböcker, skönlitterära verk och databaser samt olika externa minnessystem. Till och med enkla, vardagliga samtal med familj och vänner går under begreppet text. Betydelsen att kunna läsa texter har därför ändrats många gånger under århundradenas lopp. Från 1500- till 1800-talet

har betydelsen att kunna läsa förändrats radikalt. Under de nämnda århundradena var läsning en färdighet som byggde på minneskunskaper och förmågan att identifiera ord och bokstäver i religiösa skrifter som utnyttjades under husförhör av Luthers lilla katekes och andra utvalda skrifter och läsakten var direkt kopplad till religionen och var således inget man sysslade med utanför kyrkliga sammanhang. Läsakten var också som nämnts tidigare av social karaktär eftersom det oftast bara var ett fåtal i varje hushåll som kunde läsa. Detta medförde att många samlades runt den som kunde läsa för en gemensam upplevelse under högläsningen. Under årens lopp från 1800-talets mitt förändrades både syftet med läsningen och förhållandet till läsningen från folkskolans inträde i vårt svenska samhälle. Först utökades de texter som fanns tillgängliga så att folk fick lära sig läsa obekanta texter såsom till exempel tidningar, läroböcker och skönlitteratur samt att texter bland annat skulle fungera som kunskapsspridare. Under denna period fick den tysta läsningen sitt intåg och förändrade läsningen till en mer selektiv översiktsläsning där syftet var att förstå och kunna handla efter texterna som till exempel i recept. En vidare utveckling har varit att kunna analysera och kritiskt granska vad som är saklig, trovärdig kunskap samt vad som har ett personligt behållningsvärde (Säljö 2005:207ff).

Synen och attityden gentemot läsning har också förändrats avsevärt genom tiderna från att enligt antikens Grekland ha varit något som ansetts skadligt för minnesförmågan och människans förmåga att tänka och något som ansetts vara en onyttig verksamhet i Norden och något man inte hade någon nytta av förutom vid läsning och inläring av kristna texter. Ända till mitten av 1800-talet levde denna typ av inställning till läsning kvar hos allmänheten innan den förändrades till att få högsta status som intellektuell sysselsättning. Nu är det istället många av de moderna medierna som datorer, TV, DVD och playstation-spel som anses hota vårt intellekt i samma riktning som man beförde att läsning skulle göra förr i tiden (a.a:207).

Uttryck som läsa och skriva är idag väldigt svåra att definiera eftersom de kan stå för många olika färdigheter som inte bara handlar om att avkoda ord utan även om att kunna dra slutsatser, göra associationer och att förhålla sig kritisk i sitt tänkande och gentemot de texter man möter. Att läsa har därmed förändrats till att i första hand vara en social och kommunikativ handling och inte som den tekniska färdighet det en gång ansetts vara. Detta innebär att läsningen i främsta ledet måste ses som en social och kreativ process av meningsskapande (a.a:208f).

Under 1900-talet utvecklades den så kallade teknisk-vetenskapliga läsarten vilket innebär att läsaren måste lära sig behärska många olika textgenrer och att läsaren självständigt skall kunna ta ställning till innehållet i olika texter och att utveckla ett kritiskt förhållningssätt

där trovärdigheten i texten måste ifrågasättas. Med detta menas att läsaren ska tillägna sig förmågan och vanan att gå i kritisk dialog med texter för att på egen hand kunna överväga och bedöma om det som står skrivet är rimligt och trovärdigt. Denna typ av metakommunikativ färdighet där det gäller att förstå vad som är relevant i en text är dessutom något som det ställs högre och högre krav på hos medborgarna i det mediasamhälle som utvecklas där informationsflödet är större än någonsin tidigare. Med andra ord kan det påstås att de färdigheter som bara de högst lärda i samhället behärskade för cirka etthundrafemtio år sedan, förväntas det nu att alla i vårt samhälle ska behärska (a.a:216ff).

I Gert Z. Nordströms, professor i bildanalys, bok *Rum Relation Retorik* (1996) nämns även 1960-talet som tiden för det postmoderna genombrottet i världen vilket medför nya sätt att tolka, analysera och förhålla sig till bilder eftersom den nya bildteknologin haft så stor genomslagskraft. Här diskuteras även bildens vidgade roll i samhället som kräver nya teoretiska verktyg som kan användas vid konkreta bildanalyser och bildframställningar. Vidare betonar Nordström skillnaderna mellan bild och skrift/tal. Det som inom tolkningstraditioner kallats språk benämns inom bildtolkning för kod och det som kallats tal benämns meddelande. Nordström menar att dessa begrepp direkt kan överföras till tolkning av i princip all mänsklig kommunikation oavsett om det rör sig om verbaliserat språk, bilder eller musik (Nordström 1996:13ff).

Även om Nordström ser kod och meddelande som grundbegrepp och ett system att använda vid tolkning av bilder menar han att det finns olika system att följa beroende på vilken typ av bild som ska tolkas. Massbildens språkssystem har en annan utformning än vad konstbilder eller barnbilder har, men samtidigt slår han fast att även om det finns olika system att följa så har de ändå sitt ursprung i koder och meddelanden. Viktigt för att tyda en bild menar han också vara att det finns en kod, för om det inte finns någon kod finns det inget att tyda och finns det inget att tyda så finns det inget språk. Vad som ytterligare bör framhållas är att relationen mellan bild och text liksom bild och musik samt text och musik med mera kan förändra en bild eller texts funktion. Om till exempel samma bild förekommer i en lärobok, i en tidningsartikel eller i ett episkt sammanhang kommer den förmodligen att ha helt olika funktioner (a.a:15). Vikten av att ha detta stycke med i uppsatsen är att visa att bilden har ett eget språk och att bilden getts en vidgad roll i samhället vilket i sin tur ger en stark koppling till ”det vidgade textbegreppet.

Slutligen ska det nämnas fyra olika förhållningssätt till läsning som är nya fenomen inom genren läsarter och som tog sitt inträde i kartläggningen av olika lässtilar under sista halvan av 1990-talet. De två första läsarterna som nämns är två olika riktningar som enligt

forskning om amerikanska ungdomar visar två helt skilda typer av läsning. Det finns tecken på en ungdomskultur som söker sig mot den masskultur som utvecklas under inflytande av massmedier och informationsteknikens snabba utveckling som blir allt mindre inriktad mot skrift och mer mot bilder. Denna utveckling menar den amerikanska forskaren Robert Pattison blir förödande för den utveckling som den teknisk-vetenskapliga läsarten medverkat till (Säljö 2005:220).

En andra läsartsriktning menar Pattison att man kan urskilja i ett mer traditionellt förhållningssätt gentemot böcker och annan läsning som kan kvalificeras som "högkultur". I denna ungdomskultur utvecklas de kommunikativa egenskaper och färdigheter som utmärker karriärer inom bland annat politik, juridik, forskning och finansiella verksamheter (a.a:220).

Den tredje läsarten som presenteras är ett mer anarkistiskt och egoistiskt läsande som enligt Armando Petrucci, en annan amerikansk forskare på området, tagit fart på slutet av 1990-talet. Detta anarkistiska och egoistiska läsande tar avstamp i grupper som förkastar traditionella värderingar om vilken typ av litteratur som anses värdefull. Inom denna läsart finns det flera olika dimensioner av protester mot den traditionellt västerländska synen på läsande. Såväl sociala som politiska och etniska åsikter finns representerade i denna anarkistiska läsning som i första hand tilltalar förtryckta grupper som kvinnor, minoritetsgrupper och koloniserade platser i världen (a.a:220).

Den fjärde och sista av de nya läsarterna är den digitala läsarten som skiljer sig åt rent tekniskt från de andra läsarterna vars förhållningssätt till texter mer styrs av olika ideologier eller intressen. Den digitala läsarten styrs mer av olika metoder att läsa texter. Istället för att hålla sig till den mer traditionella och kronologiska läsningen kräver den digitala världen att läsaren ska läsa selektivt för att leta upp intressanta partier och hoppa mellan olika texter och medier. Generationen som dagens ungdom tillhör formas givetvis också av den digitala tekniken som omger dem vilket medverkar till att den nya generationen blir mer eller mindre experter på vad som kallas multitasking, vilket betyder att man klarar av att använda många olika textuella verktyg samtidigt. Denna zappande metod kan anses vara en klar antites till det mer traditionella och kronologiska läsandet eftersom ibland såväl böcker, tidningar, musik, datafiler, chatsidor, sms och Internet kan vara aktiverade av en och samma person på en och samma gång. Detta, relativt nya, förhållningssätt till texter påstår Säljö därför ha stor medverkan till hur problematiskt det blir att se på läsning som en avgränsad färdighet. Han menar att den moderna synen på läsning istället har utvecklats till "ett sätt att vara och förhålla sig till omvärlden" (a.a:221). Den nya mediesituationen innebär således att texter kommer att läsas och förstås på helt nya grunder vilket påverkar människors sätt att skapa

mening. Detta påverkar i sin tur också lärandet i skolsituationer som mer och mer håller på att förändras från att återge den kunskap som finns till att skapa nya innebörder och meningar av det som lärs ut (a.a:220ff).

Vad som också fått en starkare och starkare ställning i undervisningssammanhang under de senaste decennierna är medieundervisning, vars huvudsakliga mål är att förhindra mediernas negativa inverkan på ungdomarna. Pedagogen David Buckingham menar att detta är en viktig poäng att föra fram då det annars kan skapas föreställningar om att medieundervisningen kan ha motsatt verkan på eleverna. Frågeställningar som Buckingham ställer sig är: I vilken utsträckning kan ungdomar ses som aktiva eller passiva i sitt förhållande till medier och framförallt vad menas med dessa termer? Vidare menar han att oavsett om vi är vuxna eller barn så är vårt personliga förhållande till medier ytterst komplicerat. Svårigheter i undervisningssituationer kan därför mynnas ut i att lärare ibland tror sig veta väldigt mycket om olika populärkulturer. Men vilka är då skillnaderna och likheterna mellan vad lärarna och vad eleverna vet om populärkulturen? Är det samma typ av kunskap och hur kan dessa olika kunskaper kopplas samman? Problematiken i medieundervisningen kvarstår då i att elevernas subjektiva inställningar gällande deras intresse och njutningar ibland kan krocka med den akademiska diskurs som lärarna företräder, där det förekommer idéer om att de olika medierna ska genomgå kritiska analyser (Buckingham 1998:9f).

2.5 Skolan, filmen och det masskulturella samhället

Filmen är en av de kulturyttringar som tilltalar barn och ungdom extra mycket och därför kan det vara en fördel att låta eleverna tillsammans engagera sig i en filmupplevelse för att sedan utforska vad filmen har att säga. En gemensam filmupplevelse kan nämligen vara en utmärkt utgångspunkt för samtal och reflektion kring livsfrågor. Denna tankegång genomsyrar skriften *Film för lust och lärande* (2001) som Skolverket och Svenska Filminstitutet gett ut tillsammans. Såväl spelfilmer som dokumentärfilmer kan ge nya perspektiv på andra kulturer, platser och historiska händelser vilket i sin tur kan bidra till ny förståelse och nya insikter samt att väcka elevernas nyfikenhet och motivation till fortsatt kunskapssökning (*Film för lust och lärande* 2001:10ff).

Det synsätt som *Film för lust och lärande* distribuerar till läsaren har också en betydande roll i Birgitte Tufte, dansk litteratur- och mediepedagog, budskap i hennes bok *Tv på tavlen* (1998) där hon tar upp film och andra mediers inverkan på barn. Ett klart

beskrivande av nyttan med filmen i undervisningen förmedlar Tufte när hon refererar till den tyske pedagogik professorn Thomas Ziehe som gjort ett mycket talande utlåtande om att det som regel inte är skolan som är källan till kunskap och erfarenhetsbearbetning, utan att det snarare är i mötet med jämnåriga och olika medier som eleverna lär sig (Tufte 1998:57).

Ziehes uttalande om att medier bär ett stort ansvar för vad barn och ungdomar lär sig speglar sig mycket i Tuftes idéer om hur och varför moderna medier ska få ett större utrymme i skolan då hon ser medieundervisningen som en viktig del i framtidens skola. Tufte menar att målet med framtidens mediepedagogik bör vara att kvalificera ungdomarna till att nyttja de olika medierna som de stöter på med ett demokratiskt och självständigt förhållningssätt såväl på en uttrycksmässig nivå som på en analytisk nivå (a.a:53).

För att problematisera mediernas inflytande och intåg i skolans värld behövs det visas att inte alla är för en integrering av medier och masskultur i undervisningen. Som Magnus Persson, universitetslärare i litteratur och forskare i populärkultur, skriver i sin avhandling *Kampen om högt och lågt* (2002) är det inte bara en fråga om att utnyttja medier i undervisningen för att allmänbilda och motivera eleverna, utan också en stor fråga om hur undervisningssituationer rent traditionellt bör se ut. Ett problem uppstår då i denna konflikt mellan att bevara ett traditionellt system som tidigare har fungerat bra och å andra sidan om skolan ska förändras och anpassas i takt med omvärlden. Den ålderdomliga och traditionella synen på skolan med starkt fokus på det tryckta ordet som undervisningsmaterial kan här tyckas lätt att skjuta till sidan för en mer modern skola som är anpassad efter hur vår omvärld ser ut och där alla nya moderna medier tar plats på bekostnad av det tryckta ordet. Magnus Persson visar i sin avhandling att denna förändring inte alltid är så lätt eftersom "[d]et finns en lång kulturkritisk tradition av att betrakta masskulturen som ett allvarligt symptom på förfall. Masskulturen, säger man, manipulerar och passiviserar medborgarna, förvränger verkligheten och utgör ett hot mot konsten och den riktiga kulturen" (Persson 2002:14). Dessutom påstås det att "[d]en goda, höga kulturen betraktas och definieras som masskulturens motsats: estetiskt, moraliskt, ideologiskt. Masskulturen utgör alltid det låga och måste därför bekämpas" (a.a:19). Den paradox som uppstår mellan den traditionella synen att bevara och det postmoderna tänkandet om att skolan ska anpassas till omvärldens snabba utveckling på det mediala och masskulturella området blir därför ett dilemma bland såväl beslutsfattare på utbildningsdepartementet som för verksamma lärare och rektorer.

I slutändan resulterar dessa tankar om vilket förhållningssätt lärarna ska anamma i ett personligt val om vad som är bra och dåligt. De kulturella hierarkier som nyss nämnts om högt och lågt i samhället avspeglas givetvis också på skolans värld och enligt Margareta

Rönnerberg, forskare i filmvetenskap och barnkultur, sätts etiketten ”skräp” på allt det som representerar en grupp människor som man vill ta avstånd från. På så sätt kan de som sätter dessa etiketter om vad som är ”bra” respektive ”dålig” kultur också välja att ta avstånd från de människor som tilltalas av det ”dåliga” eftersom dessa människor indirekt får en stämpel om att vara ”dåliga, ytliga och torftiga”. Rönnerberg skriver att människor åsätts dagligen olika värde och kulturen är ett verktyg som används i kategoriseringen av människors olika värde. Detta sätt att formera kulturella hierarkier genom att ge vissa kulturyttringar skräpomdömen skapar i sin tur större klyftor mellan olika grupper i samhället och legitimerar därför också ekonomiska orättvisor genom att det görs kvalitetsutlåtanden. Rönnerberg avslutar sitt stycke om denna diskussion med att uttala sig om att det inte går att avgöra vad som är bra och dåligt inom kulturens värld, utan det är en smaksak och finns det inte ”skräp” så finns det inte ”kvalitet” heller (Rönnerberg 1989:18f).

Bakom titeln på Perssons bok *Kampen om högt och lågt* och Rönnerbergs diskussion om vad som är skräpkultur respektive kvalitetskultur ligger det också en avsikt i att ha med detta som avslutning på forskningsbakgrunden. Avsikten är att det som nyss nämnts om hur olika kulturyttringar bedöms i mångt och mycket speglar det kulturella och ekonomiska kapital som Pierre Bourdieu skriver om i sin bok *Kultursociologiska texter* (1993). Bourdieus idéer om hur vår omgivning påverkar vår smak och vårt omdöme vad gäller kulturella yttringar har nämligen stor betydelse för hur vi bedömer vår omgivning och måste därför också ses som en viktig del att ta hänsyn till i undervisningen av dagens ungdom, speciellt när de får möta olika typer av medier som de kanske inte förstår, tycker om eller inte kan hantera.

Viktigt är det också att ha Bourdieus tankar med sig som lärare eftersom det som kallas masskultur ofta representerar det som även benämns barn- och ungdomskultur samt populärkultur. Enligt skriften *Film för lust och lärande* handlar det nämligen om att ge eleverna tillfälle att reflektera över filmer, tv-program och andra medieprodukter som de använder sig av på sin fritid. Vad som mer gör det så viktigt är att populärkulturens uttrycksformer ofta blandar inslag av musik, text och bild som i sin tur påverkar den växande individens livssyn (*Film för lust och lärande* 2001:28). Detta medverkar givetvis också till att det är viktigt att ha Bourdieus idéer om kulturellt kapital i åtanke eftersom olika ungdomar från olika bakgrunder uppfattar budskapen i populärkulturen på olika sätt.

I en nyligen utgiven doktorsavhandling på området film och ett vidgat textbegrepp undersöker Christina Olin-Scheller, forskare i litteraturvetenskap, också svensklärares förhållningssätt till ”det vidgade textbegreppet”. I avhandlingen avslöjar hon bland annat lärares ovetskap om uttrycket och att deras sätt att använda film på gymnasiets B-kurs i

svenska är liktydig med hur de använder skönlitteratur. De intervjuade lärarna känner inte till uttrycket ”det vidgade textbegreppet” och filmerna som visas är oftast traditionella berättelser som används för att bekanta och ge eleverna en inblick i skönlitteraturens högt ansedda klassiska verk som filmatiserats (Olin-Scheller 2006:108f).

I inledningen till sin avhandling skriver Olin-Scheller bland annat att det existerar en viss mediepanik och att populärkulturen länge haft svårt att bli accepterad i skolans värld, mycket på grund av att starka åsikter som att bevara vårt kulturarv lever kvar (a.a:11). Vidare uttrycker hon även att det är viktigt att de berättelser som det arbetas med i skolan ska vara gemensamma och stora berättelser som är tecken på den kulturkrets som vi växer upp i. Som följd till detta påstående ifrågasätter hon också om det verkligen är *Bibeln* och *Kung Oidipus* som våra elever ska arbeta med om texterna ska vara gemensamma för alla och vara tecken för den kulturkrets som de växer upp i. Det kanske helt enkelt vore lättare att nå eleverna och de budskap man som lärare vill åt genom att titta på *Sagan om ringen* eller de dokusåpor som för tillfället intresserar ungdomarna (a.a:23f).

Liksom Olin-Scheller anser Margareta Rönnerberg, intervjuad i *Lärarnas tidning* (2/2004), att tv och dokusåpor kan bidra med stora förtjänster i undervisningen. Rönnerberg uttrycker sin åsikt om att *Expedition Robinson* i vissa fall kan ses som nyttigare än nyheterna, eftersom programmet har satt igång en moraldiskussion angående vad som är rätt och viktigt i samhället. Vidare påstår hon att skolan bör stå för mångfalden vilket kan skapas utifrån diskussioner om det som omger ungdomarna, i detta fall dokusåpor. Hon menar att det är större chans att eleverna har sett samma tv-program än läst samma bok och ju fler röster som hörs, desto bättre (Duregård 2004a:23).

I intervjun med Rönnerberg kommer det dessutom fram att hon tvärtemot många andra tycker att de stereotypa bilderna i tv och filmer är bra. Enligt Rönnerberg blir vi mer och mer medvetna om stereotyperna ju mer vi ser dem och så länge det finns motviker i samhället samt att det stereotypa diskuteras behöver inte barn bli negativt påverkade av stereotyperna. Likaså menar hon att medievåld inte heller behöver vara skadligt för barn och ungdomar eftersom de redan från tidig ålder fått lära sig att våld är fel. Mer påverkade påstår hon att vi blir när stereotyper bekräftas i samhället. Därför kan medierna och skolan enligt henne användas som motvikt till de signaler som samhället ibland ger (a.a:23f).

I ytterligare en artikel från samma nummer av *Lärarnas tidning* påpekas den rörliga bildens stärkta ställning i svenskämnet och en lärare vid namn Gunnar Lönnberg från Piteå berättar om sitt användande av film i undervisningen. Lönnberg ser enbart fördelar med att använda film i undervisningen och menar att det finns en filmsnutt för varje lektion. Han

menar att det är väldigt lätt att utnyttja film i skolan och att man inte behöver vara särskilt filmkunnig för att använda filmen på ett effektivt sätt. Som exempel menar han att det kan mynna ut i väldigt kreativa arbetsformer om man först läser en scen ur en bok för att sedan se samma scen på film. Då kan man diskutera vad filmproducenten valt att ta med i scenen och vad han har valt att ta bort. Vidare menar han också att det kan vara mycket utvecklande i muntlig framställning att låta några elever sitta med ryggen emot bildskärmen och låta klasskamraterna beskriva och återberätta vad de ser (Duregård 2004b:26).

Vidare påpekar han dock att han helst använder film för att diskutera livsfrågor med eleverna och att han föredrar att se utvalda scener istället för en hel film. Fördelen med att bara se utvalda delar av en film är enligt Lönnberg att det då blir lättare att stanna kvar vid känsliga scener för samtal om vad som händer. Han menar då också att man lättare förstår världen och sig själv genom att diskutera film. Med frågeställningar som: Hur skulle du ha gjort?, blir det plötsligt väldigt lätt att vara personlig. Slutligen gör Lönnberg påtryckningar om att film är överlägset böcker när det kommer till att få eleverna att öppna munnen, speciellt de som normalt är lite tysta. "Litteratur kan eleverna nämligen vara lite rädda för – men film, det kan alla" (a.a:26).

I slutet av sin avhandling skriver Olin-Scheller dock att elevernas textvärldar inte ska få allt det utrymme som de texter skolan representerar tidigare haft. Istället menar hon att de olika textvärldarnas repertoarer ska närma sig varandra. Om såväl elevernas som lärarnas textvärldar kan mötas utan att kollidera kan förhoppningsvis lärarens mål och syfte nå fram till eleverna utan att eleverna förlorar sina förväntningar och förhoppningar på läraren om lärorik och intresseväckande undervisning. I slutändan leder detta förhållningssätt förhoppningsvis, enligt Olin-Scheller, till att eleverna utvecklar redskap för kommunikation och förståelse. Ett sådant förhållningssätt kan därför med lite långsiktighet även luckra upp hierarkierna mellan vad som anses vara högt och lågt samt öppna upp vägar till elevernas textvärldar (Olin-Scheller 2006:216ff).

3 Metod

Undersökningen består av en kvantitativ och en kvalitativ del. Den kvantitativa undersökningen behandlar elevers tankar och uppfattningar om filmens roll i skolan. I den kvalitativa undersökningen fokuseras det istället på hur och hur mycket film som svensklärare använder i undervisningen samt hur lärarna använder sig av ”det vidgade textbegreppet” i sin undervisning. Den kvantitativa undersökningen har gjorts i form av en enkätundersökning och den kvalitativa undersökningen har gjorts i form av semistrukturerade intervjuer med verksamma svensklärare, som spelats in med diktafon.

De fem lärare som medverkat i intervjuerna har varit i varierande ålder vilket borde ge en trovärdig undersökning och de representerar två olika skolor. Alla de trettiofire elever som deltagit i enkätundersökningen gick i årskurs nio på samma skolor som lärarna.

3.1 Vetenskapligt förhållningssätt

Då syftet med arbetsgången i undersökningen är att ta reda på olika förhållningssätt till ett speciellt ämne har den semistrukturerade intervjun valts eftersom den enligt Tim May (2001) är en passande metod att använda när det gäller att skaffa sig kunskap om olika människors tankar. Sammanställningen av intervjuerna kommer att presenteras fråga för fråga och varje ny del i detta avsnitt introduceras därför med frågan som besvaras. De intervjuades svar på frågorna kommer därför att jämföras och en del svar som sticker ut lite från mängden kommer att citeras för sig själv.

De intervjuade har fått tala fritt utifrån frågeställningarna och ibland har intervjun till och med tagit formen av en dialog. Alla intervjuer har dessutom blivit inspelade med diktafon för att lättare kunna återge de intervjuades ord så noggrant som möjligt. Att den semistrukturerade intervjun valts beror också på att den ger en kvalitativ information om ämnet genom att intervjuaren kan gå i dialog med den intervjuade och på så sätt ”försöka förtydliga och utveckla de svar som ges” (May 2001:150). Som hjälp används i den semistrukturerade intervjun en intervjuguide som styr intervjun i viss utsträckning, där de intervjuades attityder, resonemang och förhållningssätt blir synliga. Min intervjuguide (se Bilaga 1.) består av sex huvudfrågor. Men jag anser att intervjuguiden enbart bör vara ett stöd för intervjun. Intervjun kan även tillåtas glida in på andra saker för att intervjuaren skall få del av ett kvalitativt djup i ämnet. Intervjuguiden ger ändå möjlighet att täcka det avsedda undersökningsområdet (Holme & Kron-Solvang 1997:105ff).

I den andra delen av undersökningen har det gjorts en kvantitativ undersökning i form av enkätfrågor. Dessa enkätfrågor (se Bilaga 2.) har därför formats för att matcha de frågor som de intervjuade lärarna fått svara på och används därmed som ett komplement till de den kvalitativa undersökningsdelen. Detta komplement till intervjuerna är gjort för att ge en ny sida och dimension av det som lärarna förmedlat om sina undervisningsstilar och hur de tycker att de förhåller sig till ”det vidgade textbegreppet.” Eleverna som svarat på enkätfrågorna har därför kunnat bidra med att såväl bekräfta som att ifrågasätta de attityder som lärarna förmedlat.

3.2 Avgränsningar

Omfånget på denna uppsats är avgränsat till fem intervjuade lärare och trettiofyra elever som svarat på enkäter. Att uppsatsen begränsats till så få respondenter har att göra med tid och åtgång av villiga respondenter. Innehållet i frågorna har i sin tur avgränsats till frågor som i så hög grad som möjligt inte ska täcka upp ett större område än det som uppsatsens syfte fokuserar på så att svarsalternativen inte ska hamna på så få sidospår som möjligt.

3.3 Urval

Respondenterna har blivit slumpmässigt utvalda och anledningen till att just de lärare och elever som deltagit är dels att de befunnit sig i geografiskt närbelägna skolor. Dels har de blivit utvalda eftersom kontakter på dessa skolor redan etablerats.

Antalet intervjuade lärare är fem, varav tre är kvinnor och två är män. Ålderskillnaden lärarna emellan är dessutom utspridd mellan fyrtilialister och åttioalister. Detta har jag medvetet försökt ta hänsyn till i urvalet då en större spridning bland åldrarna förmodligen ger en bredare bild av verksamma lärares förhållningssätt till olika stilar i klassrummen.

De elever som svarat på enkäten är de intervjuade lärarnas elever och anledningen till att jag valt att få dessa elever att medverka i undersökningen har sin förklaring i att jag velat jämföra elevernas uppfattningar av undervisningen med lärarnas intentioner och attityder. Att sedan enbart trettiofyra elever av totalt fyrtio svarade beror på att de övriga sju varit frånvarande på grund av olika orsaker.

3.4 Genomförande

De intervjuade lärarna kontaktades för planering av tid och plats för intervjuerna. På plats garanterades deras anonymitet och intervjuerna spelades därefter in med hjälp av diktafon.

Sammanställningen av intervjuerna gjordes genom avlyssning där vissa utvalda delar blev transkriberade. Dessa användes sedan till att sammanfatta lärarnas förhållningssätt där en så precis redogörelse som möjligt kunde presenteras.

I intervjuerna fick lärarna svara på om de kände till uttrycket ”det vidgade textbegreppet” samt hur de förhåller sig till det. Vidare i undersökningen snävade frågorna in till att handla om film som en del av ”det vidgade textbegreppet” där lärarna fick svara på hur och hur ofta de använder filmen i undervisningen och vilka syften och mål de har när de använder film. Som uppföljning på lärarnas svar gjordes en enkätundersökning bland eleverna, på samma skola som lärarna arbetar på, i vilken de först fick svara på hur ofta de upplever att de får se på film i skolan. Utöver den frågan fick de svara på hur de upplever att de arbetar med filmen och vilka avsikter de tror att lärarna har när de visar film.

De två klasserna som fick svara på enkäterna var inte förberedda på att de skulle delta i min undersökning, men deltog utan några protester då jag redan hade etablerat kontakt med dem på förhand. Frågorna som de fick besvara speglade i bästa mån de frågor som de intervjuade lärarna fått svara på för att kunna jämföra elevernas och lärarnas syn på filmens plats i skolan.

3.5 Analysmetod

Som nämnts tidigare har intervjuerna spelats in på diktafon för att sedan transkribera utvalda delar inför sammanställningen av resultaten. Enkäterna i sin tur har samlats in och sammanställts i små tabeller tillsammans med små kapitel där tabellerna beskrivs. Vidare har resultaten vägts samman med teoridelen i analysen och diskussionen.

3.6 Etiska övervägande

En fullkomlig bild över svensklärares förhållningssätt och hur deras elever uppfattar deras intentioner är jag medveten om att en så här liten undersökning inte kan besvara. Det har inte heller varit min avsikt att kartlägga en fullständig bild av hur lärare och elever förhåller sig till ”det vidgade textbegreppet”. Däremot har mina intentioner varit att fånga några stycken som representerar både svensklärares och elevers uppfattningar i ämnet för att kunna ge en bild av hur verkligheten kan se ut.

4 Empirisk undersökning

I denna del kommer dels resultat från fem intervjuer med svensklärare från två skolor att sammanställas angående hur de förhåller sig till ”det vidgade textbegreppet” med fokus på användandet av film i undervisningen. Dels kommer elevers tankegångar om filmens roll i skolan att presenteras utifrån en enkätundersökning som gjorts på samma skolor som lärarna är verksamma på. Skolorna som är representerade i denna undersökning har båda gott rykte i kommunen och storleken på klasserna är tjugo elever. Som avslutning på såväl lärarintervjuerna som sammanställningen av elevenkäterna analyseras även svaren.

4.1 Intervjuresultat

Detta avsnitt innehåller en sammanfattning av de intervjuer som gjorts med svensklärare i grundskolan om hur de förhåller sig till ”det vidgade textbegreppet” och hur de använder film i undervisningen. Intervjuerna som ställts utifrån frågeformuläret (Bilaga 1) redovisas nedan fråga för fråga där de intervjuades tankar, åsikter, attityder och förhållningssätt till film och andra medier presenteras. Före sammanfattningen av intervjuerna presenteras här de fem intervjuade lärarna kort med fingerade namn. På *Skola 1* arbetar:

1. Anders som tog sin lärarexamen år 2006 och har ämneskombinationen svenska, samhällsorienterade ämnen och idrott.
2. Berit som tog sin lärarexamen år 2003 och har ämneskombinationen svenska och tyska.
3. Carl som tog sin lärarexamen år 1988 och har ämneskombinationen svenska och samhällsorienterade ämnen.

Och på *Skola 2* arbetar:

1. Diana som tog sin lärarexamen år 1972 och har ämneskombinationen svenska och engelska.
2. Eva som tog sin lärarexamen år 2003 och har ämneskombinationen svenska och samhällsorienterade ämnen.

4.1.1 Innebörden i ett vidgat textbegrepp

I fråga ett tillfrågades lärarna vad uttrycket ”det vidgade textbegreppet” innebar för dem för att ta reda på hur medvetna de är om den rådande forskningen där en vidgad syn på vad texter är uppmuntras för att få dagens ungdom att ta del av ett mer lustfyllt lärande. På denna fråga

svarade fyra av de fem intervjuade att de inte hade hört talas om uttrycket och inte visste vad det kunde betyda medan den femte personen, Diana, gissade sig till en betydelse. Hennes svar var att hon trodde att ”det vidgade textbegreppet” hade att göra med olika metoder för textläsning. Hon sade att det förmodligen hade att göra med tolkning av texter och uttryckte en tanke om att det hade att göra med själva läsakten. Hon menade att det nog har att göra med att lära sig läsa texter, samt att fundera och samtala kring texter och att därigenom utveckla tankar och idéer för analys av texterna.

4.1.2 Lärares förhållningssätt till ”det vidgade textbegreppet”

I fråga två tillfrågades lärarna sedan om hur de förhåller sig till ”det vidgade textbegreppet” i sin undervisning, efter att de fått en förklaring över vad det innebär. Svaren på denna fråga blev väldigt skilda då en del av lärarna menade att de använde sig av många tekniska hjälpmedel i undervisningen medan andra nästan enbart uttryckte hur deras bruk av film såg ut i undervisningen. Alla de intervjuade nämnde i något avseende sitt förhållande till den snabba tekniska utvecklingen i samhället och hur de anpassar sig till såväl den moderna tekniken som det enorma informationsflödet som omgärdar oss, men det fanns ändå stora skillnader mellan svaren som samlats in. De manliga lärarna som blivit intervjuade svarade direkt att de ofta använder sig av tekniska hjälpmedel i undervisningen såsom smart-board och power-point för att både göra undervisningssituationen mer lättöverskådlig och för att det är ett visuellt medel vilket medför att fler av eleverna tar in det som presenteras på lektionerna. På så sätt är det inte bara de auditiva eleverna som blir tillfredställda under föreläsningslektionerna. Carl påpekade att detta i och för sig inte var någon ny metod eftersom hjälpmedel som tavlan och overhead tidigare har haft samma funktion, men som Anders påtryckte så medför den nya tekniken att man sparar mycket tid i undervisningssituationen. Likaså menade Carl att det är väldigt lätt att använda sig av dessa hjälpmedel och att det är mycket lättare att fånga elevernas intresse med hjälp av såväl stillbilder som rörliga bilder när man använder sig av dessa hjälpmedel. Även Berit och Eva menade att de ser stora fördelar med användningen av smart-board och power-point presentationer men att de samtidigt inte använder sig av det så ofta. Däremot så låter de ofta eleverna göra power-point presentationer när de ska redovisa sina muntliga arbeten.

Diana var den enda som inte nämnde att hon använde sig av den nya tekniken som hjälpmedel i undervisningen. Hon nämnde istället att hon i svenskämnet vid vissa tillfällen arbetat med hur det moderna språket ser ut till exempel i sms och olika chatprogram. På detta

sätt menade hon att hon kunde undervisa i stilistik och uppmärksamma eleverna på skillnader mellan att skriva brev, sms och e-postmeddelande. När denna typ av undervisning inträffar låter hon ofta eleverna redogöra för hur de använder och anpassar sitt språk i olika situationer och medier. Detta var också en aspekt som Anders påpekade när han sa att ”det nu mer än någonsin har blivit skolans skyldighet att använda sig av det traditionella sättet att skriva nu när eleverna möter så mycket mms, datorspråk och skvallerpress.” Han menar också precis som Diana att det är viktigt att eleverna lär sig skillnaden på att skriva ett mail till en kompis och till exempel att skriva en jobbansökan eller ett brev till sin chef. Samtidigt påpekar han ”att det svenska språket utvecklas hela tiden och att det är viktigt att ’hänga med’. Men skolan bör bejaka det traditionella och seriösa i språket.”

Fortsättningsvis ska det nämnas att alla använde film i någon form. Anders använder inte så mycket film som han skulle vilja, men när han använder sig av film skiljer han sig ifrån de övriga i det avseende att han som regel använder dokumentärfilmer och att de andra oftast använder spelfilmer i undervisningen. Diana påpekar dessutom att bilder, film och teater alltid funnits som ett komplement till skönlitteratur och tidningsartiklar i undervisningen. Detta är också något som både Eva och Berit antytt samt att de påpekat att vi inte får glömma bort hur bra och väl lämpat skönlitteratur och tidningsartiklar är för svenskundervisningen.

4.1.3 Medier i undervisningen: Vilka och varför?

I fråga tre tillfrågades lärarna om vilka medier de låter sina elever komma i kontakt med i undervisningen och varför. Alla de intervjuade lärarna nämnde att de utöver skönlitteratur, läroböcker och tidningsartiklar använde sig av film, även om de gjorde det i olika utsträckning och av skilda orsaker. Den vanligaste anledningen till varför de visade film i undervisningen var gemensam för alla. De ansåg att film kan hjälpa ungdomarna att nå en djupare förståelse och för att skapa en känsla hos själva om de får se ansikten och leva sig in i olika karaktärers situationer och därigenom nå ny kunskap och förståelse om ett ämne som behandlats i skolan. Likaså nämnde Carl och Berit att det är viktigt att illustrera främmande platser, kläder och kulturer från olika tider och epoker med illustrationer som de kan ha nytta av i förståelsen av ett ämne. Carl uttryckte detta tydligt när han sade att han visar film ”för att göra saker och ting mer åskådligt för eleverna [...] Man vill visa så eleverna ser med egna ögon”. Carl fortsatte sitt uttalande med att förklara hur till exempel kläder såg ut på 1700-talet eller miljöer och hur folk levde för att visa vad som var fattig respektive rik standard hos folk i olika tider och på

olika platser. Alla de intervjuade nämnde också direkt eller indirekt att filmerna alltid ingår i ett sammanhang där de används som ett komplement till tryckta texter. En annan orsak som nämndes av Diana och Eva var att de visar film för att det står i kursplanerna.

Andra medier som nämndes i denna fråga var av Anders, Berit och Carl alla möjliga olika tekniska hjälpmedel som ungdomarna kommer i kontakt med via datorer. Power-point, smart-board och Internet är viktiga delar av elevernas vardag samt bra och viktiga hjälpmedel både inom och utanför skolans väggar. Carl förtydligar behovet och nödvändigheten med att lära sig hantera de tekniska hjälpmedlen genom att se på dagens samhälle som omger oss med ett informationsflöde som ständigt ökar. Det är därför viktigt att kunna sälla bland all information som överöser oss. Han menar att det är viktigt att eleverna får ställa sig själva frågor om vad som är trovärdigt och lämpligt att ha som källor i skolarbeten och andra situationer då de söker information. Anders, Berit och Carl tycker också att det är viktigt att eleverna lär sig använda hjälpmedel som power-point och smart-board, eftersom det är tekniker som kommer att krävas av dem i många arbeten såväl som när de kommer upp på gymnasiet och högre studier.

Skillnaden mellan de tre nyss nämnda intervjuade och de övriga två är att Diana och Eva, istället för tekniska hjälpmedel som används med datorer poängterar vikten av just filmen samt musik och teater som delar av undervisningen.

4.1.4 Film i svenskämnet

I fråga fyra tillfrågades de intervjuade om hur och hur ofta de använder sig av film i svenskundervisningen samt vad det är som styr valet av film. Alla fem intervjuade svarade att antalet filmer som visas på ett läsår oftast varierar och valet av film styrs av de arbetsområden som behandlas. Antalet gånger per termin som film visas av de tillfrågade var spritt mellan oerhört sällan av Anders, som i och för sig gärna visar film men på grund av tidsbrist och arbetsområde inte har visat en endaste film på en och en halv termin, och upp mot fyra gånger per termin av Berit.

Lärarnas sätt att arbeta med filmer liknar varandras i mångt och mycket även om det skiljer sig en del från varandra och alla har inställningen att det är viktigt att filmer som visas måste vara kontextkopplat, det vill säga ha ett tydligt samband med rådande arbetsområde. Gemensamt lärarna emellan, är att alla ger eleverna skrivuppgifter och/eller har diskussioner med dem i olika former om filmen. Gemensamt mellan lärarna är också att de försöker variera utformningen av för- och efterarbete. Alla lärarna, utom Berit, visar helst korta utdrag av

filmer för att illustrera saker för eleverna och Diana nämner här att dessa utdragen kan vara allt ifrån författarporträtt till utdrag från spel- och dokumentärfilmer för att illustrera olika perioder och epoker som eleverna läst om. I detta avseende ser både Diana och Eva också en stor fördel med film när det gäller att skapa diskussion och debatt i klassrummet. De använder ofta filmen för att demonstrera något upprörande eller provocerande. Därefter delar de in klassen i olika grupper där eleverna ska ta ställning för en ståndpunkt och kunna argumentera och debattera för sin åsikt. Exempel som de gav på denna typ av övning var en debatt om delad vårdnad av barn efter att ha sett filmen *Kramer mot Kramer* och en debatt om ifall det är rätt eller fel med dödsstraff efter att ha sett filmen *Dead Man Walking*.

Berit och Carl berättade dessutom att filmen ofta kan användas som en inspirationskälla samt för att väcka elevernas intresse. Därför använder de ibland filmer som en "kick-off" inför ett nytt arbetstema.

4.1.5 Avsikter och mål med film i undervisningen

I fråga fem tillfrågades lärarna om vilka avsikter de har och vad de vill uppnå när de använder film i undervisningen. En förfrågan om vilka eventuella metoder med för- och efterarbete de använder sig av ställdes också. De intervjuades svar på denna fråga var väldigt lika varandra även om de inte uttryckte sig likadant. Den övergripande avsikten med att visa film var att ge eleverna en upplevelse där såväl känslor och stämningar som en fördjupad förståelse av ett ämne skulle erbjudas. För Berit och Eva var det viktigt att förmedla känslor i samband med en fördjupad förståelse och ett vidgat perspektiv på andra kulturer och omständigheter kring olika situationer. Denna fördjupning var enligt dem viktig för elevernas förståelse inom ett område och ett bra underlag inför såväl diskussioner, debatter som skrivuppgifter. Deras avsikter var liksom de andras att uppnå en fördjupad förståelse men deras avsikter var i första hand att väcka känslor och förståelse för andra kulturer och tidsepoker. Anders, Carl och Diana hade också denna inställning att det skulle väckas känslor hos eleverna, men de betonade mer korrektheten i filmerna som visas och att filmen skulle användas för att illustrera sådant som till exempel kläder, beteenden, levnadsstilar och arkitektur. En mix av Berits och Dianas ord sammanfattar därför lärarnas gemensamma syften i nedanstående citat. "Tanken hos eleven ska fördjupas. Man ska fördjupa sitt sätt och tänka [vilket gör att man] via frågeställningar ofta når en idé eller tanke, vilket är väldigt viktigt" menade Diana medan Berit starkt betonade vikten av att förmedla känslor, upplevelser och kunskap genom filmen. Utöver det menade hon att det är viktigt att eleverna verkligen förstår lärarens syfte med en

film. Hon betonade dessutom vikten av att de förstår att det var ett bra sätt att förmedla något på, eftersom man som lärare inte kan förmedla samma upplevelser, känslor och sinnesstämningar på egen hand.

Som för- och efterarbete används ganska omfattande skrivuppgifter mest där eleverna skriver recensioner, essäer eller fördjupningar inom ett visst område, men även diskussioner och debattövningar, som nämnades under föregående fråga, används också i viss utsträckning. Enbart Carl var den som uttalat använde sig av återkopplingsfrågor på filmer som han visat sina elever medan de andra uppgav att de hade mer omfattande skrivuppgifter. Vad som inte framgått som övning av någon annan är att Anders ser filmen som ett bra hjälpmedel i att träna eleverna i stödordsanteckningar. Enligt Anders är det viktigt att eleverna får öva sig i att lyssna och skriva samtidigt. Vanligt när Anders använder film i undervisningen är därför att eleverna ska föra anteckningar under filmens gång för att sedan sammanställa dem efter att de sett filmen.

4.1.6 För- och nackdelar med film i undervisningen

Fråga sex var en förfrågan till lärarna angående vilka för- och nackdelar de ser med film i undervisningen. Exempel på fördelar med att visa film i skolan hade de tillfrågade inte några problem med att komma på medan nackdelarna inte var lika självklara för dem.

Fördelar var enligt alla intervjuade att ge eleverna en vidare och djupare förståelse inom ett område och att olika miljöer blir mer åskådliga om de får se dem på film än om de bara får läsa om olika miljöer i böcker. Dessutom betonas det av Eva att film är bra att använda sig av för att skapa lite variation i undervisningen och av Diana att filmen kan användas för analys och på så sätt få eleverna att titta lite på djupet inom det område som bearbetas för stunden. Avslutningsvis menar Berit och Diana att det också är viktigt att förmedla till eleverna att film inte bara är underhållning utan även kan vara lärorikt.

Nackdelarna var som sagt inte lika lätta för de tillfrågade att komma på men efter en stunds eftertanke kom de på sådant som man bör se upp med när man visar film i skolan. Anders, Berit, Diana och Eva nämnde alla fyra vikten av att göra eleverna medvetna om syftet med filmen. Om inte eleverna känner till syftet med filmen är det lätt hänt att mycket dyrbar tid går till spillo. Eleverna bör enligt dem känna till syftet med filmen och vara medvetna om det uppföljningsarbete som kommer för att få ut så mycket som möjligt av undervisningen. ”Det är viktigt att eleverna ser filmen som en del av undervisningen istället för att lägga sig och sova under filmvisningen” säger Eva som upplevt detta.

Till sist menar Anders, Berit och Carl att det ibland är svårt att hitta bra dokumentärfilmer vilket de tycker är synd. I samband med den kommentaren uttryckte dessutom Berit och Carl att det är viktigt att välja film efter mottagarna, vilket inte alltid är det lättaste. De menar då att ungdomarna är så vana vid den moderna klipptechniken med snabba scenbyten och där allting går fort och är snyggt utformat. Carl påstår att det visuella ska passa eleverna och att konstnärligt utformade filmer eller lite äldre filmer inte alltid tilltalar eleverna och att filmen därför inte når sitt mål om eleverna blir trötta eller uttråkade av att se filmen. Carl anser att det är en stor nackdel att eleverna vill ha ett högt underhållningsvärde med mycket effektsökeri i filmens utförande vilket självfallet måste påverka läraren i sitt val av film.

4.1.7 Sammanfattning av intervjuer

Ingen av de intervjuade lärarna visar tecken på att ha hört talas om uttrycket ”det vidgade textbegreppet”, likväl visar de alla medvetet att de på något sätt förhåller sig till ”det vidgade textbegreppet”. Alla försöker variera undervisningen och ge eleverna det som står i styrdokumentet. Hos alla lärarna finns det tydliga tecken på såväl att de försöker få eleverna att lära sig granska och analysera filmer och att de vill få sina elever att ta del av det kulturella samhällsutbudet. Även Anders som säger att han inte visar film särskilt ofta visar tecken på att han förhåller sig till dessa kriterier till exempel på grund av hans inställning om att väcka känslor och intressen hos eleverna med hjälp av filmen. Filmen visar sig användas i några olika sammanhang. Dels verkar det som om film används för att som nyss nämnts att lära eleverna lära sig granska och analysera och att ta del av det kulturella samhällsutbudet samt genom att nå insikt och djupare förståelse genom film som kan väcka känslor och intresse för olika ämnesområden. Dels ger respondenterna en antydning till att film ofta används för att illustrera och demonstrera något som behandlas inom pågående arbetsområde eller för att film ofta kan engagera elever i diskussioner och debatter samt för att delge eleverna upplevelser, känslor och sinnesstämningar som kan utnyttjas i olika skrivövningar.

Avslutningsvis delgav respondenterna också vikten av att anpassa filmen till eleverna så att de inte blir uttråkade på grund av till exempel omodern klipptechnik. Carl tror bland annat att filmen inte når fullt ut till eleverna om inte de uppfattar underhållningsvärdet i filmen. Samtidigt påpekar Berit och Diana vikten av att göra eleverna medvetna om filmens kunskapsvärde och att det i sin tur kan bidra till att filmen upplevs som underhållande. Likaså var en ganska övergripande åsikt, som bara Carl inte uttryckte, att en av de viktigaste saker

man måste tänka på när film visas är att göra eleverna medvetna om syftet med filmen, annars blir det svårt att fullfölja arbetet med filmen på ett tillfredsställande sätt.

4.2 Resultat från enkätundersökning

Enkätundersökningen är utförd i årskurs nio och trettiofyra elever har deltagit i undersökningen. Frågorna på enkäten återspeglar i hög grad de frågor som de intervjuade lärarna fått svara på för att lättare kunna jämföra elevers och lärares inställningar, attityder, förhållningssätt och tankar om filmens roll i skolan. Enkäterna kommer att presenteras såväl med en kort skriftlig förklaring som i tabellform. För att inte förvilla läsaren av dessa tabeller med elevantalen som inte alltid stämmer överens med antalet elever i klassen så beror det på att vissa elever har uttryckt flera olika åsikter om filmerna i skolan. Frågorna i enkäten kommer här liksom i intervjudelen att inleda varje avsnitt i sammanställningen. Dessutom återfinns både intervjufrågorna (Bilaga 1) och enkätformuläret (Bilaga 2) som bilagor längst bak i uppsatsen.

4.2.1 Film i skolan: Hur ofta?

I första frågan fick eleverna alternativ att kryssa för och frågan såg ut på följande sätt:

Hur ofta får ni se på film i skolan?

Ofta (mer än tre gånger/termin), Ibland (cirka två gånger/termin), Sällan (cirka en gång/år) eller Aldrig.

På *Skola 1* svarade femton av sexton elever att de fick se på film ibland och en elev svarade ofta, vilket kan tyckas märkligt då alla gick i samma klass. På *Skola 2* svarade alla sjutton eleverna ofta.

4.2.2 Elevers attityder till film i skolan

Vad tycker du om filmerna som visas i skolan? Berätta om ett visst minne du har från en film i skolan.

Svaren på denna fråga visade ganska blandade åsikter på båda skolorna. De flesta eleverna (se tabell 1.) har en mycket positiv inställning till att se på film i skolan och ser filmerna som visas både som lärorika och med ett visst underhållningsvärde. Däremot finns det fyra elever som upplever skolfilm som något tråkigt. En del av de elever med negativa inställningar anser att det är filmvalet det är fel på. Det visas bara tråkiga filmer i skolan medan andra ser filmen i skolan som något negativt för att det är en del av skolan och man måste tänka och tycka till,

och en elev gillar inte att se film i skolan eftersom läraren alltid har en "baktanke" med filmen så att den blir en del av undervisningen. En annan elev skriver att "[f]ilmerna är oftast rätt tråkiga om man ser dem som en del av undervisningen. Det är dock rätt kul om man ser på film bara för att se på film." Detta visar ganska tydligt att i denna elevs fall så kvittar det förmodligen vad läraren skulle visa, eleven skulle inte uppleva filmvisningen som positiv ändå bara för att det är i skolan den visas. Ytterligare en elev tyckte att dokumentärer är tråkigt men ser gärna på spelfilmer. Dessa elever var också spridda över de två olika skolorna. Som del i denna fråga berättade många av eleverna också om olika filmupplevelser de haft i skolan. Ofta var det också samma filmer som nämndes som gjort starka intryck på dem. Filmer som eleverna stött på i skolan var *Hotell Rwanda*, *Schindler's list*, *Livet är underbart* och *På västfronten intet nytt*. Vad gäller elevernas kommentarer verkade hotell Rwanda vara den film som gett starkast intryck, bland annat på grund av att några elever berättade att hela klassen hade suttit och gråtit tillsammans för den var så sorglig och för dem tyckte så synd om de stackars barnen i filmen.

I övrigt är svaren indelade i olika fack för att lättare sortera elevernas svar. De olika facken är indelade i kategorier som utgår från elevernas kommentarer och de är fördelade så att alla elevernas åsikter ska komma fram i tabellen nedan. Med ordet lärorikt menas i detta fall att det visas film för att introducera ett nytt ämne eller bara för att förmedla information, inte som tredje kolumnen där en fördjupning inom ett ämne eller djupare förståelse inom ett tidigare känt område har getts.

Tabell 1. – Elevers åsikter om filmer som visas i skolan

	Lärorikt	Underhållande	Djupare förståelse	Positivt med variation	Vill bara se film för nöjes skull
<i>Skola 1</i>	6	4	3	-	2
<i>Skola 2</i>	6	7	14	1	-

4.2.3 Elevåsikter om varför film visas i skolan

Varför tror du att ni får se film i skolan?

Svaren på denna fråga hade precis som föregående fråga, skilda tankar representerade. Men liksom i föregående fråga hade svaren en positiv klang och som syns i tabellen nedan är kategorin *djupare förståelse* överrepresenterad. Exempel på ett sådant svar där eleverna tror

att de får se film i skolan för att få en djupare förståelse av något, kan se ut på följande sätt: ”För att kanske lära oss att se hur verkligheten är, istället för att läsa den. Ibland kan det vara om filmer som baserar sig på en riktig händelse och då kan man få en bättre bild hur historien gick till.” Förutom att kategorin *djupare förståelse* är överrepresenterad visar tabellen att många såg filmen i skolan som *lärorik*. Vad som särskiljer dessa kategorier är att de som blivit placerade i kategorin *djupare förståelse* dels har uttryckt sig lite mer specifikt. Dels har de också, som i den nyss citerade kommentaren, på något sätt uttryckt att de antingen tagit del av en fördjupning inom ett ämne eller att de fått en bättre förståelse om ett tidigare känt område. Inom kategorin *lärorik* har däremot de flesta bara skrivit kort utan förklaringar, till exempel som följande kommentar: ”För o lära oss”.

Tabell 2. – Anledningar till varför film visas i skolan

	Lärorikt	Underhållande	Djupare förståelse	Variation	Tror det finns skolkanon	Vila hjärnan	Vet ej
<i>Skola 1</i>	10	-	9	3	-	-	1
<i>Skola 2</i>	8	1	12	4	1	1	-

4.2.4 Elevers uppfattningar om lärarnas motiv

Berätta om varför du tror att lärarna visar film i skolan.

Under denna fråga avslöjas vad eleverna tror att lärarna har för avsikt och vad de har för mål när de visar film i skolan. Några elever verkar tro att lärarna visar film för att få lite variation i undervisningen eller för att försöka motivera och engagera eleverna genom att använda sig av filmen för att möjligtvis fånga elevernas intresse lite bättre och eventuellt för att göra undervisningen lite lättsammare. Fyra elever har däremot en lite skeptisk inställning till sina lärare som visar film då de tror att lärarna gör det på grund av lathet eller för att de vill vara snälla mot sina elever. Avslutningsvis så upplever flertalet elever (se tabell 3.) filmen som ett komplement till den övriga undervisningen och att de lär sig något eller får en djupare förståelse inom ämnet som de arbetar med. Vanliga kommentarer på denna fråga är att läraren använder filmen för att förmedla såväl känslor som beskrivningar av något eller någon och att filmen är ett stöd för läraren och den används för att förmedla sådant som läraren själv har svårt att uttrycka i ord. Detta menar en del elever märks då läraren startar upp diskussioner om filmer i klassen. Dessa elever som kommenterar just det med diskussioner är överlag också

väldigt positiva till diskussioner då de tycker att det är intressant att ta del av sina kompisars tankar och åsikter som inte alltid är desamma som deras egna.

Tabell 3. – Elevers uppfattningar om varför lärare visar film i skolan

	Lärorikt	Djupare förståelse/ Insikt	Variation	Roliga lektioner är intressanta och lärorika	Lata/ Snälla lärare	Det står i kursplanerna
<i>Skola 1</i>	6	5	3	2	3	-
<i>Skola 2</i>	8	10	5	5	1	1

4.2.5 Arbetssätt med film

Brukar ni arbeta med filmerna som visas under skoltid? Om Ja. Hur brukar ni arbeta med filmerna som visas i skolan? Berätta om ett visst minne.

Kolumnerna i nedanstående tabell representerar en sammanfattning av elevernas svar på denna fråga och visar på en viss variation vad gäller sättet att göra uppföljning på film i skolan. För att göra distinktionen mellan kolumn ett och tre tydligare så betyder kolumn ett att det gjorts uppgifter i form av ett frågeformulär. I kolumn tre representeras mer omfattande skrivuppgifter där eleverna på något sätt fått fördjupa sig lite mer i filmen som visats eller i det ämne som berörs i filmen.

Under denna fråga som är något mer konkret än de föregående presenteras här en ganska stor spridning där elever inom en och samma klass borde ha samma upplevelser om hur de har följt upp filmerna i skolan. Allt ifrån omfattande skrivuppgifter och analyser till lättsammare diskussioner har blivit representerade i undersökningen. Anledningen till att svaren i tabellen nedan skiljer sig så mycket åt är med stor sannolikhet att vissa elever har skrivit ned flera olika sätt som de följer upp filmer med, medan andra bara har skrivit ned ett sätt som de följer upp filmerna med. Men tänker man i de banorna så kan det kännas märkligt att nästan en handfull elever från varje klass inte minns att filmerna i skolan följs upp överhuvudtaget (se tabell 4.).

Tabell 4. – Uppföljning av film som har setts i skolan

	Uppföljande uppgifter	Recension/ Sammanfattning	Skrivuppgift. Fördjupning. Analys.	Diskussion	Sällan/ Aldrig efterarbete
<i>Skola 1</i>	6	1	7	6	4
<i>Skola 2</i>	3	7	8	11	3

4.2.6 Sammanfattning av enkäter

En genomgående reaktion från eleverna angående hur film i skolan används verkar vara att det ofta visas film för att delge eleverna djupare förståelse och insikt inom ett ämnesområde som de arbetar med. Oftast verkar filmerna som visas, enligt eleverna, skildra olika kulturer, beteenden eller historiska händelser som sedan följs upp med diskussioner eller skrivuppgifter där eleverna får reflektera över vad de nyss sett. Elevernas attityder och inställningar gentemot denna typ av arbetssätt med filmen verkar i sin tur vara omtyckt och utvecklande enligt de flesta eleverna men ett litet antal elever uttrycker dock en annan åsikt. De elever som skiljer sig ur mängden har åsikter om att de vill se på film på samma villkor som de gör hemma, utan att lärarens baktankar och idéer om reflektion över filmen ska förekomma. Ren underhållning verkar dessa elever anse vara filmens enda funktion och inget som ska fördärvas genom analyser och diskussioner i skolan. Vad dessa elever då kan gå miste om är vad Berit och Diana uttryckte om att få eleverna att inse att det finns en lärarrik sida med filmen och att den lärarrika aspekten även kan få filmens underhållningsvärde att växa.

Vidare kan filmen uppenbarligen leda till att väcka väldigt starka känslor hos eleverna som i vissa fall kan bli ännu starkare genom att det blir en gemensam upplevelse som hela klassen kan prata om. Vad som syftas på här är kommentarerna under *Fråga 2* då en hel klass hade suttit och gråtit tillsammans till filmen *Hotell Rwanda*. Att en hel klass har reagerat så starkt på en film borde i sin tur kunna öppna upp många möjligheter för läraren att skapa en intressant uppföljning på filmen, vilket borde bidra till att eleverna upplever filmen både lärarrik och underhållande samt att de kan se värdet med att se film tillsammans i skolan.

Vad gäller ungdomarnas funderingar kring varför de får se film i skolan kan det ses i *Tabell 2* att i stort sett alla som svarat på enkäten är av åsikten att film visas för att lära dem något. Dessutom visar tabellen att en stor del svarat mer utförligt om hur de tror att lärarna vill hjälpa dem att nå en djupare förståelse eller insikt med hjälp av filmen.

Vidare så visar eleverna en liknande attityd även under *Fråga 4* där de fått svara på vad de tror lärarens avsikt med filmen är, men en sak skiljer sig från föregående fråga. Det som skiljer denna del åt från föregående fråga är att en del elever tror att lärarna visar film för att de vill vara snälla eller helt enkelt för att de är lata.

5 Analys och diskussion

För att få en så fruktbar diskussion som möjligt följer här en analys och sammanställning av de resultat som mina undersökningar gett i förhållande till forskningsbakgrunden. Där har såväl skolans styrdokument som svenskläraryrskriftens årsskrift och andra forskares idéer om ett vidgat textbegrepp presenterats tillsammans med en historisk översikt av hur textbegreppet och läsningen har förändrats genom historien.

Med utgångspunkt i de frågeställningar som gjorts i inledningen presenteras de ytterligare en gång för att både förtydliga syfte och mål samt för att göra en övergripande presentation om vilken riktning diskussionen tar. Formuleringarna har därför också ändrats i diskussionen för att förtydliga hur analyserna av frågeställningarna har bearbetats med hjälp av undersökningsresultaten och forskningsbakgrunden.

- Lärarnas relation till ”det vidgade textbegreppet” samt styrdokumentens och svenskläraryrskriftens uttalande om hur undervisningen ska anpassas efter ett vidgat textbegrepp.
- Filmens roll i skolan som ett verktyg för djupare förståelse inom vissa områden och hur elevernas olika erfarenheter och bakgrunder kan hjälpa till att ge en vidare förståelse av ett ämne, analyserat i parallell med Pierre Bourdieus teorier om kulturellt kapital.
- En redogörelse för elevernas attityder gentemot film i skolan och om de uppfattar lärarnas avsikter med filmvisning samt hur detta avspeglas i det masskulturella samhället.
- Att framhäva och understryka filmens styrkor när det gäller att göra undervisningen lustfylld och lärorik på samma gång.

5.1 En anpassad undervisning

Ett uppmärksammande av ”det vidgade textbegreppet” i skolans styrdokument som ett nytt fenomen från år 2000 kan tyckas ha haft en relativt stor inverkan på verksamma lärare nu, år 2007. Men efter undersökning visar det sig att ingen av de intervjuade har hört talas om uttrycket, likväl har resultat visat att de ändå anpassar sin undervisning i ganska stor utsträckning till ”det vidgade textbegreppet” trots att de inte känner till det.

Den övergripande inställningen till olika medier i undervisningen var bland lärarna att anpassa sig så mycket som möjligt till elevernas vardag och deras intressen för att skapa en så meningsfull undervisning som möjligt. Men för att särskilja de olika lärarna åt så existerade

det ganska olika tillvägagångssätt och olika synsätt på vilka områden man kunde möta elevernas intressen och vardag. En del lärare menade att det var viktigt att använda sig av moderna tekniska hjälpmedel i undervisningen för att effektivisera och göra undervisningsmaterialet mer tillgängligt för eleverna samt att anpassa de filmer som visas så att det tilltalar ungdomarna. Andra lärare menade att filmen i sig var ett medium som i sig själv fångade ungdomarnas intresse och att det därför kunde användas som fördjupning i ett ämne och få eleverna att vidga sin förståelse inom ett visst område. Ytterligare en inställning som hade en påfallande tyngd var, eftersom alla lärarna var eniga på denna punkt, att eleverna skulle ges verktyg att lära sig kritiskt granska all den information som de överöses med.

Den bild som nyss getts av verksamma svensklärare borde om man slår ihop de två olika förhållningssätten vara bra om man ser till vad styrdokumentet säger om hur lärare ska arbeta. Enligt *Lpo 94* nämns det att "[e]leverna skall kunna orientera sig i en komplex verklighet, med ett stort informationsflöde och en snabb förändringstakt" (*Lpo 94*. 2001:21) och att "eleverna kan använda informationsteknik som ett verktyg för kunskapssökande och lärande" (a.a:26) vilket den första lärarstilen representerade med sin inställning till tekniska hjälpmedel. Den andra lärarstilen representerar också en väsentlig sida av styrdokumentet då det i *Grundskolans kursplaner och betygskriterier* står att eleverna ska få "uppleva och lära av skönlitteratur, film och teater" (2002:96). Som det mer nämndes i forskningsbakgrunden betonades även det som alla lärare ansåg var viktigt, då det är "nödvändigt att eleverna utvecklar sin förmåga att kritiskt granska fakta" (*Lpo 94*. 2001:21). Respondenterna har visat sig öppna och positiva gentemot "det vidgade textbegreppet" samt att de visar tecken på att de aktivt nyttjar andra medier än just det tryckta ordet i ganska stor utsträckning. Men samtidigt håller de alla tillbaka och är lite försiktiga i sitt nyttjande av filmen och andra medier och de verkar ha en viss förkärlek till skönlitteratur, tidningsartiklar och läroböcker. Den traditionella undervisningen med mycket läsning av texter med det tryckta ordet tar alltså fortfarande upp största delen av undervisningstiden vilket också till synes är tecken på det som Annette Årheim skriver i *Svenskläraryörelsenens årsskrift 2003*. Där skriver hon som tidigare nämnts att det är lärarnas i hög grad traditionella undervisning med en viss trygghet i det tryckta ordet som utgör begränsningar vad gäller utnyttjandet av det massmediala liv som ungdomarna lever i.

Som avslutning på denna del av diskussionen ska det tilläggas att ytterligare en skribent i *Svenskläraryörelsenens årsskrift 2003*, Britt-Louise Gunnarsson har skrivit om svårigheterna för svensklärarna att ta till sig de nya mediernas styrkor vad gäller att skapa skrivglädje som lärare kan bygga vidare på. Gunnarsson uttalar sig om att den teknikstyrda kommunikationen

ofta, av lärare, kan upplevas som ett hot mot våra traditionella genrer och språkmönster men att vi istället borde se möjligheter med ungdomarnas vanor och intressen och använda till exempel deras sms:ande och chattande för positivt nyskapande. Ungdomarnas vanor, intressen och kunskaper borde istället kunna tjäna som stimuli för deras språkkänsla. Vidare är det i detta sammanhang högst väsentligt att ge uppmärksamhet till den intervjuade, som getts namnet Carl då han påpekade svårigheten och nödvändigheten att välja film som passar eleverna. Carl påstod att det visuella måste passa eleverna, med vilket han bland annat menade modern klipptechnik med snabba scenbyten och att de ofta kräver ett visst underhållningsvärde med mycket effektsökeri. Detta behöver dock inte vara negativt om man, som Berit och Diana kan förmedla till eleverna att film inte bara är underhållande utan även lärorikt. Om detta sedan kan förmedlas på ett effektivt sätt kan också det lärorika förvandlas till underhållande om elevernas intresse och engagemang kan fångas innan filmen visas.

5.2 Filmens roll i skolan

Enligt skolans styrdokument ska filmen bidra till elevernas utveckling vad gäller ett kritiskt förhållningssätt genom kritisk granskning och analys, parallellt med detta ska även elevens förmåga att förstå, tolka och uppleva stimuleras. Likaså ska eleven stimuleras till att ta aktiv del i samhällets kulturutbud. Samtidigt skrivs det i *Skola för bildning* att den moderna informationsteknologin har gett oss nya förutsättningar och tillgångar när det gäller kunskapsinhämtning och eftersom man kan se film med hjälp av informationsteknologiska verktyg borde även filmen vara en del av detta.

Det som beskrivits i styrdokumentet och i *Skola för bildning* återspeglas till viss del i de intervjuades svar då de oftast förhåller sig till det som styrdokumentet säger. Vad som däremot också kan urskiljas ur deras kommentarer ibland är det som Annette Årheim skriver i *Texter och så vidare*, att lärarna ser en viss trygghet i det tryckta ordet som i sin tur kan utgöra begränsningar i utnyttjandet av det massmediala liv som ungdomarna lever i. Detta utgör precis som Årheim skriver, lärarnas trygghet i traditioner och det tryckta ordet. Tryggheten i sin tur är sedan en faktor till att lärarna förmodligen inte vågar arbeta mer med film och andra mediala medel eftersom deras undervisning redan fungerar på ett för dem tillfredsställande sätt. Likaså kan det kanske vara andra lärares åsikter som påverkar deras val eftersom det bevisligen, enligt Årheim, finns en del personer som förhindrar undervisningsmiljöernas utveckling med massmediala medel eftersom en traditionell syn där det tryckta ordet har hög status fortfarande existerar.

Vidare fortsätter dessutom Cecilia Mörner från *Texter och så vidare* att skriva om film och bilder som starkt språkutvecklande då de kan utnyttjas som utgångspunkt i textskapande när man skriver. I samband med Mörners idéer om detta språkutvecklande textskapande kan vi obehindrat se förbi detta textskapande utan tolkning av koder som Gert Z. Nordström skriver om *Rum Relation Retorik*. I dessa tolkningar av bilder träder det också alltid fram en kombination av smak och kultur. Som nämnts i forskningsbakgrunden beror dessutom en individs smak och kulturella förståelse av individens kulturella och ekonomiska bakgrund vilket i sin tur, enligt Pierre Bourdieu, kan ge en stor bredd inom en klass när det gäller tolkningen av något. Nyttan av det i skolan kan därför bli att eleverna delges varandras tolkningar och att de därigenom får möjlighet att vidga och utveckla sina tankar och förutfattade meningar om det som tolkas.

Kopplingar mellan teori- och undersökningsdelen kan dessutom göras genom de tankar som David Buckingham uttrycker i kapitel 2.4. Buckingham tankar presenteras där med fokus på de svårigheter som kan uppstå mellan lärare och elever när det gäller dessa två gruppers olika syn. Detta kan bland annat inträffa vid visning av film i skolan då lärarnas och elevernas kunskaper om populärkultur ibland kolliderar och skapar problematiska lärsituationer. Detta är också ytterligare en dimension av det som Bourdieu nämner som kulturellt kapital då lärarna och eleverna representerar två helt olika kulturella grupper som inte kan förstå varandra fullt ut i alla lägen. Exempel på detta kan upptäckas vid en jämförelse av en del elevers och lärares attityder och förhållningssätt till filmen i skolan. Det har visat sig att en del elever inte har någon som helst förståelse för lärarnas intentioner med filmen i skolan då de bara vill se filmen som en symbol för underhållning och att film i skolan förstör filmen eftersom den används i samband med undervisningen. Kollisionen lärare och elev emellan uppstår då två av lärarna menar att filmens underhållningsvärde kan höjas om man lär sig något av den medan eleverna bara kan se filmen som underhållning om de får koppla av och slippa se filmen som något lärorikt.

5.3 Elevers attityder och uppfattningar

Överlag har de tillfrågade eleverna en positiv inställning till filmerna som visas i skolan både vad gäller filmens underhållningsvärde och den kunskap som erbjuds genom filmen. Däremot finns det fyra elever som upplever att filmerna som visas är tråkiga och att det inte gör det bättre att de måste tänka och tycka till om filmerna. Med tanke på Olin-Schellers avhandling skulle dessa attityder kunna kopplas till vad hon skriver om att lärare ibland besitter en viss

mediepanik och inte vågar möta och arbeta med den textvärld som eleverna lever i. Ett visst mått av traditionellt tänkande i undervisningen är säkert bra, men populärkulturen och elevernas textvärldar måste också bemötas om man som lärare verkligen vill nå ut till eleverna. Att bemöta eleverna med det som intresserar dem är förhoppningsvis också den rätta vägen att gå om eleverna ska behålla sina förväntningar och förhoppningar om lärorika och intresseväckande lektioner, som Olin-Scheller skriver. Vidare kan vi också se tecken på detta genom den upplevelse som en av klasserna beskriver då de fick se filmen *Hotell Rwanda*. När de fick se den filmen hade den väckt så pass starka känslor att hela klassen satt och grät tillsammans vilket förmodligen bidrog till att eleverna hade mycket att tillföra i diskussioner och skrivuppgifter om filmen, eftersom de hade blivit så starkt berörda.

Eftersom uppsatsen har visat att det finns skilda attityder bland eleverna angående filmer som visas i skolan kan det också vara en idé att som lärare försöka bortse från de värderingar man har med sig vad gäller hög och låg kultur. Det som Margareta Rönnberg skriver om ”skräpkultur” visar dessutom att vi lärare borde ta oss en tankeställare då vi medvetet eller omedvetet dömer ut våra elever utifrån deras smak, om vi tar avstånd från den ”dåliga” smak som de ibland representerar (se kap. 2.5).

5.4 En lustfylld och lärorik undervisning

Enligt Anette Årheim upplever många lärare i dagens skola att det massmediala samhället hotar det värdegrundsbyggande som är ett så utarbetat system i den svenska skolan. Vidare menar hon att lärarna istället för att ta avstånd från det massmediala samhället som omger ungdomarna borde utnyttja de styrkor som det massmediala samhället har att erbjuda. Om lärarna kan få eleverna att känna att den massmediala värld som omger dem också får plats i skolan menar hon att det blir lättare att både motivera och engagera eleverna (se kap. 2.2). Dessutom menar även Britt-Louise Gunnarsson att masskulturen och den teknikstyrda kommunikationen kan hjälpa till att skapa såväl skrivglädje som möjligheter till positivt nyskapande i språket.

Som sista representant från *Texter och så vidare* har också Cecilia Mörner en stark poäng när hon skriver om bilders förmåga att chockera, och betraktas som skrämmande, förförande och farliga i större utsträckning än vad skrivna texter normalt lyckas med. Vart vi än vänder oss, möts vi också av bilder i någon form och inom varje kultur tolkar vi bilder utifrån olika tankar, värderingar och fördomar. Eftersom vi ges så många visuella intryck dagligen skulle också dessa bilder, med fördel, kunna ligga som grund till elevernas

textproducerande. Slutligen bör det också påpekas att Johann Amos Comenius redan på 1600-talet insåg betydelsen av bilden i undervisningssammanhang. Han menade då också att bild och skriven text ska samverka för att nå bästa inlärningsresultat. Eftersom Mörner menar att bilden har en större och kraftigare inverkan på oss människor kan den också med fördel användas i undervisningssituationer även om det tryckta ordet som har högre status inte ska uteslutas. Vad lärare istället bör göra för att fånga elevers intresse, motivation och engagemang är att försöka ge både stillbilden och filmen lika hög status som skrivna texter i sin undervisning.

Dessutom menar läraren Gunnar Lönnberg att filmen medverkar till att eleverna har lättare att öppna upp sig för diskussion och att det genom diskussionen skapas möjligheter att lära sig något både om sig själv och om omvärlden. Detta resonemang kan dessutom vidare förenas med Margareta Rönnerbergs kommentar om att det är större chans att eleverna har sett samma tv-program än att de har läst samma bok, vilket kan utnyttjas vid diskussion. Vidare koppling till detta kan göras med elevkommentarer i avsnitt 4.2.4 där vissa elever har kommenterat att det är lärorikt och intressant att ta del av kamraternas tankar och åsikter under dessa diskussioner, som de menar kan delge dem med nya perspektiv på saker och ting.

6 Sammanfattning

Utgångspunkten till denna uppsats är att det i kursplanerna för svenska, sedan år 2000, nämns ett vidgat textbegrepp vilket lärare ska förhålla sig till när de arbetar med texter i undervisningssammanhang. Skolverkets syn på ”det vidgade textbegreppet” innebär nämligen att det utöver skrivna texter även innefattar bland annat bilder, film, drama och talade texter. Syftet med uppsatsen har sin utgångspunkt i ett intresse för film i undervisningen och har därför formats till att undersöka vilken relation svensklärare har till ”det vidgade textbegreppet” och hur de förhåller sig till filmen som en del av ”det vidgade textbegreppet”.

I samband med undersökningen om hur svensklärare förhåller sig till filmen och ”det vidgade textbegreppet” i undervisningen ges det även en presentation av hur skolverket formulerar sina syften med ett vidgat textbegrepp i styrdokumentet. Därefter följer först utvalda delar ur boken *Texter och så vidare* som är 2003 års utgåva av *Svenskläraryrskriftens årskrift*. Därefter följer två kapitel om textens och läskunnighetens historia samt en redogörelse över olika lässtilar och texttyper som har existerat och fortfarande existerar. Detta görs för att ge en historisk överblick över hur man sett på läsning och vad man ansett att en text kännetecknar under historiens gång. Synen på vad en text är har genom historien förändrats åtskilliga gånger liksom syftet med läsning. I det postmoderna, massmediala samhället har det dessutom dykt upp åtskilliga nya texttyper runtomkring oss vilket i sin tur har lett till nya syften med läsning också. Därför har det känts angeläget att skriva om just lärares förhållningssätt till ”det vidgade textbegreppet” och filmen som en del av det.

Resultaten i undersökningarna har visat att alla respondenterna antingen visar en del film eller att de gärna skulle göra det samtidigt som en del av dem förhåller sig till ”det vidgade textbegreppet” via andra massmediala medel då de utnyttjar olika datorstyrda hjälpmedel såsom till exempel power-point och smart-board. En del lärare menade att det var viktigt att använda sig av moderna tekniska hjälpmedel i undervisningen för att effektivisera och göra undervisningsmaterialet mer tillgängligt för eleverna samt att anpassa de filmer som visas så att det tilltalar ungdomarna. Andra lärare menade att filmen i sig var ett medium som i sig själv fångade ungdomarnas intresse och att det därför kunde användas som fördjupning i ett ämne och få eleverna att vidga sin förståelse inom ett visst område. Ytterligare en inställning som hade en påfallande tyngd var, eftersom alla lärarna var eniga på denna punkt, att eleverna skulle ges verktyg att lära sig kritiskt granska all den information som de överöses med. Sammanfattande slutsatser av såväl undersökningen som forskningsbakgrunden på detta

tema var dels att ungdomarnas intressen och vanor ska tas tillvara på för att nå bästa resultat i undervisningen. Dels var en slutsats att lärarna ska göra sitt yttersta för att få eleverna att inse att filmer kan vara lärorika och att det lärorika också kan bidra till ett högt underhållningsvärde i en film.

Ytterligare en slutsats att ta fasta på är att det utifrån Bourdieus och Buckingham's idéer är viktigt att ha en medvetenhet om att olika kulturella bakgrunder existerar såväl mellan lärare och elever som mellan elever och elever. Både för lärarnas och för elevernas räkning är det därför av stor vikt att beakta dessa kulturella skillnader i ett klassrum. Om dessa kulturella skillnader behandlas med eftertänksamhet kan de därför användas på ett berikande sätt i klassrummet istället för att ha en förödande effekt, vilket de kan ha om man inte är förberedd på att de kan uppstå i undervisningssituationer.

Utöver de nyss nämnda slutsatserna nämns det även att lärarna tillsammans ska försöka höja bildens, filmens och andra mediers status. Detta bör göras så att inte den skrivna texten står ensam högst i topp när det gäller att arbeta med och lära sig tolka, kritiskt granska och hantera texter på olika sätt. I anknytning till det är det också viktigt att visa eleverna att deras smak, vad gäller böcker och film, duger och att det inte finns dålig litteratur och film. Om lärarna visar att deras bok- och filmval är bättre än elevernas, tar lärarna samtidigt avstånd från eleverna, vilket kan skapa hierarkiska skillnader som i värsta fall kan leda till att eleverna förlorar förhoppningar om att läraren kan skapa lärorika och intresseväckande lektioner.

Källförteckning

Bourdieu, Pierre. (1993): *Kultursociologiska texter*. Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag Symposium AB.

Buckingham, David. (1998): *Teaching Popular Culture*. London: UCL Press Limited.

Duregård, Maria Lannvik. (2004a): "Mer tv åt lärarna" I *Lärarnas tidning nr 2, 2004*. Norrköping: Lärarförbundet.

Duregård, Maria Lannvik. (2004b): "Det finns en filmsnutt för varje lektion" I *Lärarnas tidning nr 2, 2004*. Norrköping: Lärarförbundet.

Film för lust och lärande. Skolverket & Svenska Filminstitutet. (2001): Stockholm: Skolverket & Svenska Filminstitutet.

Grundskolans kursplaner och betygskriterier 2000. (2002): Stockholm: Skolverket och Fritzes.

Gunnarsson, Britt-Louise. (2004): "Tal och skrift i det teknikstyrda samhället." I *Texter och så vidare, SLÅ 2003*. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur.

Holme, Idar Magne & Krohn Solvang, Bernt. (1997): *Forskningmetodik – Om kvalitativa och kvantitativa metoder*. Lund: Studentlitteratur.

Lpo 94, Läroplaner för det obligatoriska skolväsendet. Utbildningsdepartementet. (2001): Stockholm: Lärarförbundet.

May, Tim. (2001): *Samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur.

Mörner, Cecilia. (2004): "När bilden blev text – och åter bara bild." I *Texter och så vidare, SLÅ 2003*. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur.

Nettervik, Ingrid. (2002): *I barnbokens värld*. Malmö: Gleerups Utbildning AB.

Nordström, Gert Z. (red) (1996): *Rum Relation Retorik*. Stockholm: Carlsson Bokförlag.

Olin-Scheller, Christina. (2006): *Mellan Dante och Big Brother. En studie om gymnasieelevers textvärldar*. Karlstad: Universitetstryckeriet. Elektronisk version: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:kau:diva-474> 2007-05-15.

Persson, Magnus. (2002): *Kampen om högt och lågt*. Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag Symposium AB.

Rönnerberg, Margareta. (1989): *Skitkul! Om s k skräpkultur*. Uppsala: Filmförlaget.

SOU 1992:94, Skola för bildning. Utbildningsdepartementet. (1992): Stockholm: Norstedts Tryckeri AB.

Säljö, Roger. (2005): *Lärande & kulturella redskap*. Falun: Norstedts Akademiska Förlag.

Texter och så vidare, SLÅ 2003. (2003): Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur.

Tufte, Birgitte. (1998): *Tv på tavlen*. Köpenhamn: Akademisk Forlag A/S.

Årheim, Annette. (2004): "Kompetens och attityd i mångkulturella klassrum. Litteraturens möjligheter och begränsningar." I *Texter och så vidare, SLÅ 2003*. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur.

Intervjufrågor – om ”det vidgade textbegreppet” och användningen av film i svenskundervisningen.

Fråga 1.

Vad innebär uttrycket ”det vidgade textbegreppet” för dig?

Fråga 2.

Hur förhåller du dig till ”det vidgade textbegreppet” i din undervisning?

Fråga 3.

Vilka medier låter du dina elever komma i kontakt med i undervisningen?
Varför?

Fråga 4.

Hur och Hur ofta använder du dig av film i svenskundervisningen?
Vad styr valet av film?

Fråga 5.

Vad har du för avsikter och Vad vill du uppnå när du använder film i undervisningen?
Eventuellt för-/efterarbete.

Fråga 6.

Vilka för- respektive nackdelar ser du med film i undervisningen?

Enkätundersökning om elevers attityder och uppfattningar till varför film används i skolan.

Fråga 1.

Hur ofta får ni se på film i skolan?

Ofta (mer än 3 ggr/termin)	Ibland (ca 2 ggr/termin)	Sällan (ca 1 gång per år)	Aldrig
-------------------------------	-----------------------------	------------------------------	--------

Fråga 2.

Vad tycker du om filmerna som visas i skolan?

Berätta om ett visst minne du har från en film i skolan.

Fråga 3.

Varför tror du att ni får se på film i skolan?

Fråga 4.

Berätta om varför du tror att lärarna visar film i skolan.

Fråga 5.

Brukar ni arbeta med filmerna som visas under skoltid?

Om Ja.

Hur brukar ni arbeta med filmerna som visas i skolan? Berätta om ett visst minne?